



Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut

En vägledning är i första hand ett stöd för Försäkringskassans medarbetare vid ärendehandläggning och utbildning. Den innehåller en samlad information om vad som gäller på det aktuella området, uppdelat på tillämpnings- och metodstödsavsnitt.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av

- författningsbestämmelser
- allmänna råd
- förarbeten
- rättspraxis
- JO:s beslut.

En vägledning kan även innehålla beskrivningar av hur man ska handlägga ärenden på det aktuella området och vilka metoder som då ska användas.

Vägledningarna uppdateras fortlöpande. Ändringar arbetas in i den elektroniska versionen. Den elektroniska versionen hittar du på [www.forsakringskassan.se/Om Försäkringskassan/Dina rättigheter och skyldigheter/Vägledningar och rättsliga ställningstaganden – Vägledningar](http://www.forsakringskassan.se/Om_Forsakringskassan/Dina_rattigheter_och_skyldigheter/Vagledningar_och_rattsliga_stallningstaganden_-_Vagledningar).

Du som arbetar på Försäkringskassan hittar dem också på Fia.

Upplysningar: Försäkringskassan
Rättsavdelningen

Beslutad 2021-10-07

Innehåll

Förkortningar	7
Sammanfattning.....	8
Läsanvisningar	9
1 Omprövning enligt 113 kap. 7 § SFB.....	10
1.1 Hur omprövning begärs.....	10
1.2 En begäran om omprövning ska gälla ett visst beslut.....	10
1.3 Missnöje eller omprövning?	11
1.4 Metodstöd – hantering av begäran om omprövning eller komplettering av begäran som kommer in till en annan enhet än omprövningen	12
1.5 Metodstöd – hantering av ett pågående ärende om rättelse eller ändring enligt 113 kap. 3 § SFB när en begäran om omprövning kommer in om samma beslut	13
2 Formell prövning.....	14
2.1 Beslut som kan eller inte kan omprövas	14
2.2 Begäran om omprövning och det allmänna ombudet	16
2.3 Vem får begära omprövning?.....	16
2.4 Rättidsprövning	18
2.4.1 Tvåmånadersfristen vid omprövning	18
2.4.2 Metodstöd – rättidsprövning vid omprövning	19
2.5 Handlingar till fel myndighet	19
3 Anstånd	20
3.1 Metodstöd – hur ska jag bedöma begäran om mer tid (anstånd)?	20
4 Avvisning och avskrivning.....	21
4.1 Avvisning	21
4.1.1 Avvisning på grund av för sent inkommen begäran om omprövning	21
4.1.2 Avvisning på grund av att beslutet fattats med stöd av 113 kap. 3 § SFB.....	22
4.1.3 Avvisning på grund av att formkraven inte är uppfyllda	22
4.1.4 Avvisning på grund av för sent inkommen begäran om omprövning och allmänna ombudet har överklagat beslutet	22
4.1.5 Avvisning på grund av att sakfrågan redan har avgjorts efter omprövning eller av domstol	22
4.1.6 Omprövning av avvisningsbeslut	23
4.2 Avskrivning	23
5 Omprövning – en ny fullständig prövning av sakfrågan.....	24
5.1 Sakfrågan	24
5.2 Ny fullständig prövning	24
5.2.1 Metodstöd – vad ska ingå i en omprövningsakt?	24
6 Prövningsram vid omprövning	25
6.1 Prövningsram – den yttre gränsen för sakfrågan	25
6.1.1 Dagersättning	25
6.1.2 Stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder	26
6.2 När begränsar den enskilde prövningsramen?	26
6.3 Återkrav	26
6.4 Metodstöd – prövningsramen.....	27
6.4.1 Dagersättning	27
6.4.2 Stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder	27

6.5	Metodstöd – för hur lång tid kan stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder beviljas när det kommit in en andra ansökan?	28
7	Utredningsskyldighet inför omprövningsbeslut	29
7.1	Utredningsskyldighet	29
7.1.1	Metodstöd – utredning när ett beslut omprövas	30
8	Handläggningstid, väsentlig försening och den enskildes rätt att begära avgörande	32
8.1	Metodstöd – väsentlig försening	32
8.2	Den enskildes rätt att begära avgörande	33
9	Bedömningsutrymme	34
9.1	Bedömningsutrymme vid omprövning	34
9.2	Lagändring, ny praxis, övergångsbestämmelser	34
10	Beslut efter omprövning av sakfrågan	35
10.1	Omprövningsbeslut	35
10.1.1	Metodstöd – när kan beslut fattas före tvåmånadersfristens utgång?	35
10.1.2	Metodstöd – begäran om omprövning av en förmån med två parter som har motstridiga intressen	36
10.2	Metodstöd – hantering av handlingar som kommit in i samband med begäran om omprövning	36
10.3	Metodstöd – arkivering av ärenden som handläggs i FK Diariestöd	37
11	Begäran om omprövning och överklagande av förfarandebeslut	38
11.1	Olika förfarandebeslut	38
11.1.1	Förfarandebeslut enligt SFB	38
11.1.2	Förfarandebeslut enligt FL	39
11.1.3	Metodstöd – Behörighet att handlägga överklagade förfarandebeslut i ÄHS	39
12	Ny ansökan om samma sak (vid laga kraft, negativ rättskraft, res judicata, litis pendens)	40
12.1	Handläggning av en ny ansökan som gäller en sakfråga som redan avgjorts i ett tidigare beslut	40
12.1.1	Metodstöd – en ny ansökan kommer in <i>tidigare</i> än två månader från den dag då den enskilde tog del av grundbeslutet	41
12.1.2	Metodstöd – en ansökan kommer in <i>senare</i> än två månader från den dag då den enskilde tog del av grundbeslutet	42
12.1.3	En ny ansökan om en förmån kommer in tillsammans med ett överklagande av tidigare beslut	42
12.1.4	En ny ansökan om en förmån kommer in efter att en dom meddelats i samma fråga	42
12.1.5	Överklagande av avvisningsbeslut grundade på allmänna principer om negativ rättskraft	43
12.2	Negativ rättskraft och res judicata	43
12.2.1	Försäkringskassans beslut som omfattas av SFB och som vunnit laga kraft omfattas av negativ rättskraft	43
12.2.2	Samma sakfråga eller en ny fråga	44
12.2.3	Metodstöd – negativ rättskraft och res judicata	45
12.3	När sakfrågan redan är överklagad till domstol – litis pendens	46
12.3.1	Metodstöd – när det redan pågår en prövning av frågan i domstol (litis pendens)	46
13	Verkställighet och inhibition	47
13.1	Verkställighet	47
13.2	Verkställighet av mål efter återförvisning	47
13.3	Metodstöd – verkställighet av omprövningsbeslut eller domstolsavgörande	49

13.3.1	Omprövningsenheten eller en domstol har avgjort att den enskilde har rätt till ersättning	49
13.3.2	En domstol fastställer något annat än att den enskilde har rätt till ersättning....	49
13.3.3	Efterföljande beslut som påverkas av ändringen	49
13.3.4	Vem ansvarar för att verkställa omprövningsbeslut och domstolsavgöranden?	51
13.3.5	Det finns beslut i andra förmåner som påverkas av ändringen	51
13.4	Beslut och domar enligt FL	51
13.5	Inhibition	52
14	Överklagande av Försäkringskassans beslut	53
14.1	Inledning.....	53
14.2	Beslut som får överklagas	53
14.3	Vem som får överklaga ett beslut.....	54
14.3.1	Metodstöd – rutin vid överklagande	55
14.4	Andra frågor i samband med överklagande	55
14.4.1	Metodstöd – den enskilde begär skadestånd	55
14.4.2	Metodstöd – diarieföring och bildande av akt för processföring	55
14.5	Behörig förvaltningsrätt	55
14.6	Tidsfrister.....	56
14.6.1	Metodstöd – den enskilde begär anstånd med att överklaga	57
14.7	Handläggning av överklagandet hos Försäkringskassan	57
14.7.1	Formell prövning.....	57
14.7.2	Prövning av ändring av beslutet i samband med överklagande (113 kap. 3 § SFB och 39 § FL)	58
14.7.3	Överklagande av det allmänna ombudet	58
15	Handläggningen i förvaltningsdomstolarna	59
15.1	Inledning.....	59
15.2	Vem är part i målet?	60
15.3	Rollen som part	60
15.3.1	Metodstöd – ombud.....	60
15.3.2	Metodstöd – hantering av handlingar som kommit in i ett överklagat ärende under pågående process i domstol.....	61
15.4	Metodstöd – svarstid och begäran om anstånd i domstol.....	61
15.5	Muntlig förhandling	61
16	Processramen och ändring av talan	63
16.1	Instansordningsprincipens betydelse för yrkandena	63
16.2	Instansordningsprincipens betydelse för omständigheterna	63
16.3	Betydelsen av vilken tidpunkt prövningen utgår från	63
16.4	Ny bevisning	65
17	Domstolens avgörande	66
17.1	Skrivfel med mera	66
17.2	Återförvisning	66
17.2.1	Utredningsskäl.....	66
17.2.2	Instansordningsprincipen	67
17.2.3	Prövning av ytterligare förutsättningar	67
17.2.4	Förfarandefel	67
17.2.5	Överklagande av återförvisningsbeslut	67
18	Överklagande av domar och beslut	68
18.1	När överklagar Försäkringskassan?	68
18.1.1	Metodstöd – prejudikat- och praxisbildning.....	68

18.1.2	Metodstöd – ändringsdispens	69
18.1.3	Metodstöd – hantering av önskemål om överklagande från Försäkringskassans övriga organisation	69
18.1.4	Metodstöd – dom från förvaltningsrätt.....	70
18.1.5	Metodstöd – dom från kammarrätt	70
18.1.6	Metodstöd – beslut från förvaltningsrätt eller kammarrätt.....	70
18.1.7	Metodstöd – arkivering av ärenden som handlagts i pappersakt	70
19	Resning och återställande av försutten tid	71
19.1	Resning	71
19.2	Återställande av försutten tid.....	71
19.3	Metodstöd – handläggning av ärenden om resning och återställande av försutten tid.....	71
Källförteckning.....		72

Förkortningar

Förkortning	Förklaring
AFL	Lagen (1962:381) om allmän försäkring
AO	Allmänna ombudet för socialförsäkringen
EG	Europeiska gemenskapen
FB	Föräldrabalken
FKAR	Försäkringskassans allmänna råd
FKRS	Försäkringskassans rättsliga ställningstagande
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
FMR	Försäkringsmedicinsk rådgivare
FPL	Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
FÖD	Rättsfall från Försäkringsöverdomstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
JO	Justitieombudsmannen
LAFD	Lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar
Prop.	Regeringens proposition
RAD	Verksamhetsområde processjuridik
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFB	Socialförsäkringsbalken
SGI	Sjukpenninggrundande inkomst
ÄHS	Ärendehanteringssystemet

Sammanfattning

Omprövning enligt 113 kap. 7 § SFB

Om den enskilde är missnöjd med ett beslut i ett ärende om förmåner enligt socialförsäkringsbalken (SFB) kan hen begära omprövning av beslutet. En enskild får som huvudregel inte överklaga ett beslut innan det har omprövats. Det finns dock vissa undantag, vilket beskrivs i vägledningen.

En begäran om omprövning måste uppfylla vissa formella krav. Den måste

- vara skriftlig
- gälla ett fattat beslut
- komma in från behörig person
- komma in inom viss tid.

En omprövning av ett beslut innebär att det görs en ny fullständig prövning av sakfrågan utan bundenhet till grundbeslutet. Sakfrågan prövas på nytt utifrån den utredning som finns i grundärendet, men samtidigt beaktas även eventuella nya uppgifter eller nya omständigheter som har tillkommit i samband med omprövningen.

Vid en omprövning får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel. Ett undantag från detta är när ett beslut har rättsverkan för två parter med motstridiga intressen.

Överklagande av Försäkringskassans beslut

Försäkringskassans beslut kan överklagas till förvaltningsrätten av såväl den enskilde som av det allmänna ombudet. Förvaltningsrättens avgörande kan i sin tur överklagas till kammarrätten, vars avgörande i sin tur kan överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen.

Har den enskilde överklagat Försäkringskassans beslut, så är Försäkringskassan den enskildes motpart i såväl förvaltningsrätt som högre instanser. Försäkringskassan företräds i dessa fall av processförare.

Har det allmänna ombudet överklagat Försäkringskassans beslut, så är det allmänna ombudet den enskildes motpart i domstol. Det allmänna ombudet behåller sin ställning som part även i kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen.

Det är inte Försäkringskassan som avgör om det finns ett beslut och om det är överklagbart. Det är domstolens sak att avgöra detta och eventuellt avvisa överklagandet.

Ett överklagande måste vara skriftligt och komma in inom viss tid.

Barnkonventionen

Försäkringskassan ska ta hänsyn till innehållet i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i all sin handläggning av ärenden som kan påverka barns situation.

Läsanvisningar

Denna vägledning ska vara ett stöd för Försäkringskassans medarbetare i handläggningen och vid utbildning.

Vägledningen redovisar och förklarar lagar och andra bestämmelser. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis och för Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden.

Vägledningen innehåller också en beskrivning av hur man ska handlägga ärenden och vilka metoder som då ska användas för att åstadkomma både effektivitet och kvalitet i handläggningen. Rubriken till sådana kapitel eller avsnitt inleds med ordet Metodstöd.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar och föreskrifter. Det finns också hänvisningar till allmänna råd, Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden, interna styrdokument, förarbeten, rättsfall, JO-beslut och andra vägledningar. Dessa hänvisningar finns antingen i löpande text eller inom parentes i direkt anslutning till den mening eller det stycke den avser.

Sist i vägledningen finns en källförteckning som redovisar de lagar, förordningar, domar med mera som nämns i vägledningen.

Exempel

Vägledningen innehåller också exempel. De är komplement till beskrivningarna och åskådliggör framför allt hur en ersättning ska beräknas.

Historikbilaga

Denna vägledning har reviderats. I historikbilagan finns en kortfattad beskrivning av de sakliga ändringar som gjorts i respektive version av vägledningen. Genom att läsa historikinformationen får du en överblick över de viktigaste nyheterna i den här versionen.

Att hitta rätt i vägledningen

I vägledningen finns en innehållsförteckning. Den är placerad först och ger en översiktssbild av vägledningens kapitel och avsnitt. Med hjälp av fliken "Bokmärken" i vänsterkanten kan du navigera mellan avsnitten. Det finns också en sökfunktion för att hitta enskilda ord och begrepp.

1 Omprövning enligt 113 kap. 7 § SFB

113 kap. 7 § SFB

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 §.

Ett avvisningsbeslut som grundas på att en begäran om omprövning eller ett överklagande kommit in för sent får inte omprövas. Inte heller får omprövning avse en fråga som har avgjorts

- efter omprövning, eller
- av domstol.

Bestämmelser om begäran om omprövning genom Internet finns i 111 kap. 4–7 §§.

1.1 Hur omprövning begärs

Om en enskild vill att Försäkringskassan ska ompröva sitt beslut, ska hen begära det *skriftligt*. Det finns inget krav på att begäran ska göras på särskild blankett.

Det finns inte heller något krav på att en skrivelse med begäran om omprövning ska vara undertecknad. Det innebär att begäran om omprövning även kan göras via mejl.

Om det finns skäl att ifrågasätta om det är rätt person som skickat in begäran kan Försäkringskassan begära att den enskilde bekräftar begäran genom en egenhändig namnteckning.

Omprövningsärenden omfattas inte av undantaget från diarieföring. Det innebär att alla inkomna handlingar till omprövningsärendet behöver hanteras på ett särskilt sätt. Läs mer i vägledning 2001:3 *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter* och Försäkringskassans riktlinje 2005:05 *Riktlinjer för hantering och diarieföring av allmänna handlingar*.

1.2 En begäran om omprövning ska gälla ett visst beslut

För att Försäkringskassan ska kunna avgöra om begäran har kommit in i rätt tid måste den kunna härledas till ett visst beslut. Det följer av lagen att skrivelsen från den enskilde måste kunna kopplas till ett visst beslut (JO-beslut, dnr 3833-2015). Läs mer om begäran om omprövning och rätt tid i avsnitt 2.4 *Rättidsprövning*.

Det finns inget formkrav på att det ska stå i begäran vilket beslut som den enskilde vill ompröva, varför det tidigare beslutet ska ändras och på vilket sätt. Går det inte att enkelt härleda en begäran till ett visst beslut, så måste man kontakta den enskilde och utreda vilket beslut han eller hon vill ompröva. Om skrivelsen som kommit in inte kan härledas till ett fattat beslut, så är det ingen begäran om omprövning. I de fall den enskilde ändå vidhåller att det är en begäran om omprövning ska den avvisas (113 kap. 7 och 19 §§ SFB). Läs mer om avvisningsbeslut i avsnitt 4.1 *Avvisning*.

Framgår det inte av en begäran om omprövning vilken ändring som den enskilde begär, kan Försäkringskassan utgå från att han eller hon vill ha det som ursprungligen begärts hos Försäkringskassan.

1.3 Missnöje eller omprövning?

Möjligheten att begära omprövning har stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Därför bör Försäkringskassan vara uppmärksam på tecken på missnöje och generös i sin tolkning av vad som kan anses vara en begäran om omprövning. Formkraven ska dock vara uppfyllda.

På frågan om i vilken utsträckning en skriftlig handling som kommer in till myndigheten inom tvåmånadersfristen ska anses vara en begäran om omprövning skriver JO att:

"Försäkringskassan bör presumera att den enskilde begär omprövning så snart det finns något som tyder på att handlingen har lämnats in som en reaktion på myndighetens grundbeslut." (JO-beslut dnr 3833-2015)

Det gäller även om den enskilde har kallat skrivelsen något annat, till exempel överklagande eller begäran om ändring (jämför KRNJ 561-11, domsnytt 2011:77). Att det inte kan ses som ett överklagande beror på att den enskilde inte får överklaga beslutet innan det har omprövats (113 kap. 10 § SFB). Det är viktigt att myndigheten kontaktar den enskilde och utreder om det finns en osäkerhet med vilken avsikt den enskilde har med en inskickad handling.

Som beskrivits ovan ska en begäran om omprövning göras skriftligen. Om den enskilde muntligen begär omprövning av ett beslut ska Försäkringskassan, enligt den allmänna serviceplikten, hänvisa hen till att komma in med en skriftlig begäran innan tidsfristens utgång (6 § FL). Detsamma gäller om den enskilde skickar in en begäran om omprövning innan beslut är fattat, till exempel under kommunikeringstid.

Ett muntligt missnöje kan dock vara en impuls om rättelse eller ändring enligt 113 kap. 3 § SFB.

Läs mer

I vägledning 2018:1 *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen* kan du läsa mer om impulser till prövning.

Synpunkter som kommer in innan beslut är fattat är inte en begäran om omprövning, även om den enskilde skriftligt eller muntligt framför att det ska vara det. Det beror på att det inte finns något beslut ännu som kan omprövas. När detta händer ska Försäkringskassan informera om hur den enskilde ska göra för att begära omprövning. Tänk dock på att den enskilde, utöver beslut i sakfrågan, även kan begära omprövning av förfarandebeslut som fattats med stöd av SFB. Förfarandebeslut är beslut som tas under ett ärendes handläggning. När det gäller ett överklagat förfarandebeslut kan du läsa mer i kapitel 11 *Begäran om omprövning och överklagande av förfarandebeslut*.

Läs mer

I vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken* kan du läsa mer om vad som ses som ett förfarandebeslut.

Eftersom en begäran om omprövning ska vara skriftlig men inte behöver vara undertecknad, kan den göras i ett mejl. I det meddelandet kan den enskilde hänvisa till vad som anförts i exempelvis svaret på kommunikeringsskrivelsen och även lägga till nya argument som skäl för sin begäran.

Om den enskilde trots information vidhåller att en omprövning ska göras utifrån den första skrivelsen eller den muntliga impulsen ska Försäkringskassan fatta ett beslut om avvisning (113 kap. 7 § SFB). Läs mer om avvisningsbeslut i avsnitt 4.1 *Avvisning*.

Rättsfall

I FÖD 1986:28 II hade den enskilde lämnat in ett läkarutlåtande innan tidsfristen för omprövning hade löpt ut. Samma dag kontaktade den enskilde Försäkringskassan och begärde per telefon att få ett beslut om sjukpenning omprövat.

Försäkringsöverdomstolen ansåg att Försäkringskassan då borde ha upplyst den enskilde om att läkarutlåtandet och den muntliga begäran om omprövning inte var ett fullständigt underlag för omprövning enligt dåvarande 20 kap. 10 § AFL, nuvarande 113 kap. 7 § SFB. Om Försäkringskassan hade väglett den enskilde utgick domstolen från att han eller hon hade kommit in med en skriftlig begäran till Försäkringskassan. Eftersom det saknades vägledning från Försäkringskassan ansåg Försäkringsöverdomstolen att den enskilde hade uppfyllt förutsättningarna för att få beslutet omprövat.

1.4 Metodstöd – hantering av begäran om omprövning eller komplettering av begäran som kommer in till en annan enhet än omprövningen

När en begäran om omprövning eller komplettering kommer in i pappersform till en annan adress än den som det hänvisas till i grundbeslutet, ska enheten som tar emot handlingen identifiera och registrera den så snart som möjligt (5 kap. 1 § OSL). Normalt ska handlingen registreras samma dag som den kommer in, men senast dagen efter det (se JO:s beslut, dnr 2623–2011 och riktlinjerna 2005:5 *Riktlinjer för hantering och diarieföring av allmänna handlingar*). Hur handlingen ska registreras beror på om den handläggs i ÄHS eller i FK Diariestöd.

Läs mer

I *Användarhandledning Omprövning och överklagande i ÄHS* kan du läsa om hur du registrerar en handling när omprövningen handläggs i ÄHS. Om begäran kommit in över disk till ett servicekontor gäller en särskild hantering, se rutinen för post hos servicekontor.

Ärenden som gäller det statliga tandvårdsstödet eller som ska diarieföras på en juridisk person handläggs i FK Diariestöd. I ett sådant ärende ska handlingen först diarieföras och därefter skickas till den omprövningsenhet som handlägger ärendet.

Läs mer

Vilken omprövningsenhet som handlägger de här ärendena kan du läsa om i *Användarhandledning Omprövning och överklagande i ÄHS*.

Ibland behöver den enhet som tar emot en handling kontakta den enskilde för att fråga om den är en begäran om omprövning. En sådan utredning ska journalföras i wimimall 90007, och ett omprövningsärende ska skapas enligt beskrivningen i *Användarhandledning Omprövning och överklagande i ÄHS*. Om ärendet handläggs i ÄHS, ska utredningen och begäran om omprövning skickas för skanning. Om ärendet handläggs i FK Diariestöd, ska begäran om omprövning registreras och tillsammans med utredningen skickas till den omprövningsenhet som handlägger ärendet. Omprövningsenheten ska utreda övriga formkrav som anges i kapitel 2 *Formell prövning*.

Läs mer

I *Användarhandledningen Omprövning och överklagande i ÄHS* kan du även läsa om hur du ska göra om begäran om omprövning eller kompletteringar kommit in via inläsningscentralen och hamnat på någon av följande platser i ÄHS:

- Begäran eller komplettering har fördelats till postfack hos registerförande kontor.
- Begäran eller komplettering har fördelats till ett pågående ärende som inte är ett omprövningsärende
- Begäran eller komplettering har fördelats till Detektionens postfack.

1.5 Metodstöd – hantering av ett pågående ärende om rättelse eller ändring enligt 113 kap. 3 § SFB när en begäran om omprövning kommer in om samma beslut

Om ett ärende om rättelse eller ändring enligt 113 kap. 3 § SFB har påbörjats men ännu inte avslutats när den enskilde i stället begär omprövning, ska ändringsärendet genast avskrivas. En journal ska skrivas i OMP_BEG-ärendet att det finns uppgifter som kan påverka bedömningen.

Läs mer

Du kan läsa mer i *Användarhandledning Omprövning och Överklagande i ÄHS* om hur du hanterar handlingar eller lämnar impulser som hör till ett omprövningsärende.

2 Formell prövning

Försäkringskassan ska pröva om begäran om omprövning avser ett beslut som kan omprövas (omprövningsbart beslut), om begäran om omprövning har kommit in från behörig person och om begäran om omprövning har kommit in i rätt tid.

2.1 Beslut som kan eller inte kan omprövas

113 kap. 7 §

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 §.

Ett avvisningsbeslut som grundas på att en begäran om omprövning eller ett överklagande kommit in för sent får inte omprövas. Inte heller får omprövning avse en fråga som har avgjorts

- efter omprövning, eller
- av domstol.

Bestämmelser om begäran om omprövning genom Internet finns i 111 kap. 4–7 §§.

Skyldigheten att ompröva gäller alla beslut om förmåner enligt SFB med vissa undantag. De som är undantagna ska i stället prövas direkt i domstol. Skyldigheten att ompröva gäller oavsett om Försäkringskassan lämnat omprövningshänvisning eller inte.

Exemplen i tabellerna nedan är ett stöd till vilka beslut som kan och inte kan omprövas, men *ska inte betraktas som uttömmande*.

Beslut som kan omprövas	Undantag i vissa fall
Beslut om förmåner och beslut med anknytning till förmåner, t.ex. kvittning, återkrav och indragning, enligt SFB.	
När 113:3-beslut har meddelats om att inte ändra ett beslut. Då ska det grundbeslutet omprövas i sin helhet om missnöjesyttringen kommit in innan tiden för att begära omprövning har gått ut. Om ett 113:3-beslut meddelats om delvis ändring så ska resterande delar omprövas.	Beslut som har ändrats med stöd av 113 kap. 3 § SFB. Dessa beslut kan ändras med stöd av samma lagregel eller överklagas.
Beslut om avvisning enligt SFB ska som huvudregel omprövas.	Avvisningsbeslut som grundas på att en begäran om omprövning eller ett överklagande kommit in för sent ska inte omprövas, utan överklagas direkt till domstol. Jämför med 113 kap. 2, 7, 10–11 och 21 §§ SFB. Det finns även andra typer av avvisningsbeslut som inte ska omprövas, se nästa tabell.
Interimistiska beslut.	Interimistiska beslut som ersatts av ett slutligt beslut.
Meddelande om utbetalning som beräknas på SGI.	Meddelande om utbetalning som är en konsekvens av en tidigare beviljad förmån och som inte innehåller något ställningstagande till beloppets storlek.

Beslut som kan omprövas	Undantag i vissa fall
Beslut om ersättning av kostnader för läkarutlåtanden som fattas med stöd av 110 kap. 30 § SFB, förordningen (1975:1157) om ersättning för vissa läkarutlåtanden m.m. eller med stöd av RFFS föreskrifter (RFFS 1977:27) om ersättning för vissa läkarutlåtanden m.m. (JO dnr 4411–2011).	
När kommunen uppträder som enskild ska beslutet omprövas, se vidare i avsnitt 2.3 <i>Vem får begära omprövning?</i>	Beslut om ersättning enligt SFB som inte riktar sig till en enskild. Exempelvis när en kommun är missnöjd med ett beslut riktat till kommunen. Missnöjesyttringen ska då ses som ett överklagande.
Beslut om att utfärda intyg om tillhörighet till svensk socialförsäkring enligt EG förordning nr 883/2004.	

Beslut som inte kan omprövas	Undantag i vissa fall
Beslut som redan har omprövats eller prövats i domstol (113 kap. 7 § SFB).	
Beslut som har ändrats med stöd av 113 kap. 3 § SFB. Dessa beslut går däremot att ändra med stöd av samma lagregel eller överklagas.	När 113:3-beslut har meddelats om att inte ändra ett beslut. Då ska det grundbeslutet omprövas i sin helhet om missnöjesyttringen kommit in innan tiden för att begära omprövning har gått ut. Om ett 113:3-beslut meddelats om delvis ändring så ska resterande delar omprövas.
Grundbeslut om avvisning av en ny ansökan om en sakfråga som redan tidigare har prövats i ett lagakraftvunnet beslut, omprövats eller avgjorts i domstol. Läs vidare i avsnitt 12.1.5 <i>Överklagande av avvisningsbeslut grundade på allmänna principer om negativ rättskraft.</i>	
Meddelande om utbetalning som är en konsekvens av en tidigare beviljad förmån och som inte innehåller något ställningstagande till beloppets storlek.	Meddelande om utbetalning som beräknas på SGI.
Beslut som har förfallit av någon anledning, till exempel ett interimistiskt beslut som ersatts av ett slutligt beslut.	
Beslut som är fattade med stöd av förvaltningslagen.	
Ett ställningstagande om försäkringstillhörighet i journal, jämför HFD 2016 ref 43.	
Beslut om ersättning enligt SFB som inte riktar sig till en enskild. Exempelvis när en kommun är missnöjd med ett beslut riktat till kommunen. Missnöjesyttringen ska ses som ett överklagande.	När kommunen uppträder som enskild ska beslutet omprövas, se vidare i avsnitt 2.3 <i>Vem får begära omprövning?</i>
Beslut enligt lagen (1950:261) om ersättning med anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring och lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring kan inte omprövas, jämför KRNG 8986–12, domsnytt 2013:028.	

Läs mer

Du kan läsa mer om ändring av beslut med stöd av 113 kap. 3 § SFB i vägledning 2018:1 *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen*.

2.2 Begäran om omprövning och det allmänna ombudet

113 kap. 9 § SFB

Har omprövning begärts av ett beslut och överklagar det allmänna ombudet samma beslut, ska beslutet inte omprövas. Ärendet ska i stället överlämnas till allmän förvaltningsdomstol. Den enskildes begäran om omprövning ska i sådant fall anses som ett överklagande.

Om den enskilde begär omprövning av ett beslut som det allmänna ombudet har överklagat, ska Försäkringskassan inte ompröva beslutet. Den enskildes begäran betraktas som ett överklagande och skickas därför till förvaltningsrätten. Omprövningsärendet ska avskrivas från fortsatt handläggning hos Försäkringskassan, och ett informationsmeddelande om detta skickas till den enskilde. Om det omprövade beslutet är oriktigt och skulle kunna ändras enligt 113 kap. 3 § SFB, ska kontakt tas med det allmänna ombudet som avgör hur man går vidare.

Om den enskilde först begär omprövning av ett beslut som det allmänna ombudet senare överklagar, innan det har omprövats, ska även den situationen hanteras på det sätt som anges ovan. Det vill säga att den enskildes begäran betraktas som ett överklagande och skickas till förvaltningsrätten under förutsättning att den har kommit in i rätt tid.

Läs mer

Hur det praktiskt går till när det allmänna ombudet överklagar ett beslut som den enskilde begärt omprövning av kan du läsa om i process 2007:14 *Omprövning* och i arbetsbeskrivningen *Hantera överklagan till Förvaltningsrätt*.

2.3 Vem får begära omprövning?

Den enskilde

Begreppet "en enskild" i 113 kap 7 § SFB avser den som beslutet angår. Endast den som beslutet berör är behörig att begära omprövning. Se domsnytt 2014:028 om vem beslutet kan anses angå. En omprövning enligt 113 kap. 7 § SFB förutsätter en begäran från en enskild.

En kommun

Huvudregeln är att en kommun inte kan begära omprövning, eftersom den inte likställs med en enskild. En socialnämnd anses inte heller vara en enskild. Begäran om omprövning ska i stället ses som ett överklagande enligt 113 kap. 10 § SFB.

Enda gången en kommun likställs med en enskild och kan begära omprövning är när beslutet angår kommunen och den bedriver en verksamhet som kan jämföras med en privat motsvarighet, till exempel som assistansbolag.

En tjänsteman på kommunen kan ha fullmakt att företräda en enskild och föra hans talan. Det är då den enskilde som via sitt ombud, det vill säga tjänstemannen på kommunen, som för sin talan. Om det är osäkert i vilken egenskap som kommunen uppträder behöver Försäkringskassan utreda detta.

Om kommunen inte företräder den enskilde måste det avgöras om kommunen för sin talan i egenskap av enskild eller inte (jämför 113 kap. 7 § SFB). Om kommunen inte uppträder som enskild ska begäran ses som ett överklagande. Uppträder kommunen däremot som enskild måste det göras en bedömning om beslutet angår kommunen eller inte (jämför 113 kap. 7 § SFB).

Ombud

Omprövning får begäras genom ett ombud. Om ett ombud har fullmakt att vidta rättshandlingar blir de bindande för den som har lämnat fullmakten.

14 § FL

Den som är part i ett ärende får som ombud eller biträde anlita någon som är lämplig för uppdraget. Den som anlitar ombud ska dock medverka personligen om myndigheten begär det.

Om ett ombud eller biträde bedöms vara olämplig för sitt uppdrag får myndigheten besluta att han eller hon inte längre får medverka i ärendet.

Om ombudet, trots att Försäkringskassan har upplyst om det, inte lämnar in någon fullmakt kan Försäkringskassan avvisa ombudets begäran om omprövning. En förutsättning för att begäran ska kunna avvisas är att Försäkringskassan har upplyst ombudet om att begäran kan komma att avvisas om han eller hon inte lämnar in någon fullmakt (jämför 15 § FL). Avvisningsbeslutet ska omprövas om det begärs av det avvisade ombudet (113 kap. 10-11 och 21 §§ SFB, jämför prop. 2008/09:200 s. 579 avsnittet: 113 kap. 11 §).

Läs mer

I vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken* kan du läsa mer om fullmakt.

Om den enskilde är under 18 år

Om den enskilde är under 18 år ska en omprövning begäras av den underåriges förmyndare. Vem som är förmyndare framgår av föräldrabalken. I regel är förmyndarna vårdnadshavarna och vårdnadshavarna är ofta föräldrarna. Men det finns också särskilt förordnade vårdnadshavare och gode män, exempelvis för ensamkommande barn. Var och en av dessa får företräda barnen och kan därmed också ha rätt att begära omprövning. Ett barn som beslutet angår kan dock själv vara behörig att begära omprövning i ärenden om till exempel assistansersättning om barnet har fyllt 15 år.

God man eller förvaltare

Har det förordnats en god man eller en förvaltare för den enskilde, på grund av dennes sjukdom eller liknande, kan den gode mannen eller förvaltaren inom ramen för förordnandet begära en omprövning. Den gode mannens eller förvaltarens behörighet framgår av förordnandet. Även om en god man får begära omprövning utgör detta inte något hinder mot att den enskilde själv begär omprövning, jämför förvaltare (11 kap. 4-5, 7 och 11 §§ FB). Har den enskilde däremot en förvaltare som ska bevaka rätt men själv har begärt omprövning, behöver förvaltaren ha samtyckt till att den enskilde begär omprövning. Om förvaltaren inte samtycker till att omprövning begärs, ska Försäkringskassan avvisa den enskildes begäran om omprövning.

Dödsbo

Vid dödsfall gäller generellt att dödsboet inträder i den avlidnes ställe. I praxis har därför behörig företrädare för dödsboet ansetts kunna begära omprövning av ett beslut som gäller den avlidna personen (jämför RÅ 1996 ref. 2 och FÖD 1985:34). Det framgår av bouppteckningen vilka som är dödsbodelägare.

Juridisk person

När ett ombud för en juridisk person begär omprövning ska det finnas uppgifter i ärendet som styrker att personen är firmatecknare. Men även den som inte är firmatecknare kan vara behörig att begära omprövning för en juridisk person. Personen måste då antingen ha en fullmakt, eller så måste det finnas uppgifter i ärendet om att personen inom ramen för sin anställning har rätt att företräda den juridiska personen. Det kan exempelvis vara uppgift om personens anställning eller befattning hos den juridiska personen. Om det finns skäl att ifrågasätta att begäran skickats in av en behörig person behöver Försäkringskassan utreda detta.

Allmänna ombudet

Allmänna ombudet kan inte begära omprövning av ett beslut. Om det allmänna ombudet anser att ett beslut bör ändras får det allmänna ombudet i stället överklaga beslutet (113 kap. 9 § SFB).

2.4 Rättidsprövning

113 kap. 19 § SFB

En begäran om omprövning enligt 7 § ska ha kommit in till den handläggande myndigheten inom två månader från den dag då den enskilde fick del av beslutet.

113 kap. 20 § SFB

Ett överklagande av Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens eller en allmän förvaltningsdomstols beslut ska ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om det är det allmänna ombudet, Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten som överklagar beslutet, ska tiden dock räknas från den dag då beslutet meddelades.

2.4.1 Tvåmånadersfristen vid omprövning

Eftersom en underrättelse om Försäkringskassans beslut i regel sker genom ett vanligt brev finns det inte något bevis om vilken dag den enskilde fått del av beslutet. Försäkringskassan bör därför i allmänhet utgå från att skrivelsen med begäran om omprövning kommit in i rätt tid. Men finns det anledning att tro att skrivelsen kommit in för sent bör Försäkringskassan göra en utredning om detta (prop. 1985/86:80, avsnitt 4.1, s. 74 och RÅ 2007 not. 34, domsnytt 2013:035).

Exempel

Tvåmånadersfristen räknas på så sätt att om fristen börjar den 4 mars löper den ut den 4 maj.

Om det inte finns någon motsvarande dag i slutmånaden ska den månads sista dag anses som sista dag för tvåmånadersfristen (1 § lagen [1930:173] om beräkning av lagstadgad tid).

Exempel

Om den enskilde fått del av Försäkringskassans beslut den 31 december ska alltså begäran ha kommit in senast den 28 februari (eller den 29 februari om det är skottår).

Om den sista dagen för en begäran om omprövning är en söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton får en begäran om

omprövning vara inkommen senast nästa vardag (2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid).

Läs mer

Du kan läsa mer om när en handling anses som inkommen till Försäkringskassan i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

2.4.2 Metodstöd – rättidsprövning vid omprövning

För att kunna avgöra om en begäran om omprövning har kommit in i rätt tid behöver du veta när den enskilde tagit del av beslutet. Om begäran kommit in

- inom två månader från beslutsdatum ses den automatiskt som inkommen i rätt tid
- mer än två månader efter beslutsdatumet kan du behöva utreda när den enskilde fått del av beslutet. Det kan till exempel finnas information i ÄHS om att den enskilde har ringt med anledning av beslutet. Om det däremot inte finns några klara indikationer på när den enskilde tagit del av beslutet får du förutsätta att begäran om omprövning har kommit in i rätt tid.

När begäran om omprövning gäller återkrav och grundbeslutet fattades för mer än ett år sedan ska du kontrollera om det finns ett fordringsärende i HAPO. I ett sådant ärende kan det finnas information av betydelse för rättidsutredningen.

2.5 Handlingar till fel myndighet

En begäran om omprövning ska komma in till Försäkringskassan inom tidsfristen för att beslutet som begäran avser ska omprövas. Det enda undantaget följer av 113 kap. 20 a § SFB. Här framgår att i vissa fall ska en begäran om omprövning som kommer in till Pensionsmyndigheten inom tidsfristen också anses ha kommit in till Försäkringskassan samma dag. Det gäller begäran om omprövning eller överklagande av bostadstillägg, ersättning på grund av arbetsskada eller skada som avses i 43 eller 44 kap. SFB.

3 Anstånd

Försäkringskassan kan inte ge den enskilde anstånd med att begära omprövning eller att överklaga. Om den enskilde begär anstånd måste vi kontakta hen för att informera om det. Det går däremot att begära mer tid för att komplettera sin begäran om omprövning eller sitt överklagande. Det är Försäkringskassan som beslutar om mer tid kan beviljas för att komplettera begäran om omprövning, medan det är domstolen som beslutar om mer tid kan beviljas för att komplettera överklagandet.

3.1 Metodstöd – hur ska jag bedöma begäran om mer tid (anstånd)?

Om den enskilde begärt mer tid för att komplettera sitt ärende behöver du ta ställning till om du kan bevilja det.

Normalt begär den enskilde mer tid (anstånd) när hen vill lämna ytterligare underlag eller uppgifter. Om hen inte gör det måste du själv uppmärksamma eventuella signaler om att den enskilde vill lämna ytterligare uppgifter och kontakta hen.

Om den enskilde har begärt mer tid

Då måste du bevilja det med åtminstone så lång tid som återstår av tvåmånadersfristen. Kortare tid får beviljas om den enskilde begär det. Meddelandet om mer tid ska normalt vara skriftligt. Dokumentera ditt ställningstagande i journalen. I förekommande fall dokumenterar du även den enskildes önskan om kortare tid.

Om du tror att den enskilde planerar att skicka in fler handlingar

Då behöver du kontakta den enskilde. Om hen vill lämna in ytterligare handlingar ska du muntligt eller skriftligt meddela ett sista datum för detta. Slutdatumet får inte infalla före tvåmånadersfristens utgång om inte den enskilde själv vid samtalet ber om en kortare tid. Informera om att beslutet kommer att fattas efter det datum som du angivit eller ni kommit överens om. Dokumentera detta i journalen. Har du haft en muntlig kontakt med den enskilde kan det ibland vara lämpligt med en skriftlig bekräftelse.

Läs mer

Du kan läsa mer om anstånd i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

4 Avvisning och avskrivning

En begäran om omprövning ska avvisas när den inte uppfyller de formella kraven, det vill säga om beslutet inte är omprövningsbart, begäran kommit in från en obehörig person eller inte kommit in i rätt tid. Samma sak gäller när begäran inte är skriftlig.

En begäran om omprövning ska avskrivas i de fall den enskilde har återkallat sin begäran om omprövning eller när sakfrågan har förfallit.

Avvisningsbeslut ska meddelas skriftligen. Även avskrivningsbeslut bör meddelas skriftligen.

4.1 Avvisning

Om en begäran om omprövning av ett grundbeslut avvisas ska avvisningsbeslutet som huvudregel föras med en anvisning om hur man begär omprövning, se nedan för undantag. Det ska även framgå att en sådan begäran om omprövning av avvisningsbeslutet ska ha kommit in inom två månader (113 kap. 19 och 21 §§ SFB).

En begäran om omprövning ska dock inte avvisas om förseningen beror på att Försäkringskassan inte har lämnat en korrekt underrättelse om hur man begär omprövning (se Försäkringskassans rättsligt ställningstagande FKRS 2021:09).

Om den enskilde på grund av sjukdom saknat förmåga att begära omprövning i tid är det lämpligt att Försäkringskassan upplyser hen om möjligheten att ansöka hos kammarrätten om *återställande av försutten tid*.

Exempel på andra fall när en begäran om omprövning ska avvisas:

- När någon påstår sig vara ombud och trots att Försäkringskassan uppmanat honom eller henne att komma in med en fullmakt inte gör det, och inte heller är berörd av beslutet.
- När en begäran om omprövning inte kan härledas till ett visst beslut, eller på något annat sätt inte uppfyller formkraven.

Läs mer

Läs mer om avvisning i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

4.1.1 Avvisning på grund av för sent inkommen begäran om omprövning

Om grunden för avvisningen är att begäran om omprövning eller ett överklagande har kommit in för sent ska beslutet om avvisning föras med en anvisning om hur man gör för att överklaga. Ett sådant avvisningsbeslut ska alltså inte omprövas (113 kap. 10-11 §§ SFB).

I samband med att Försäkringskassan fattar beslut om avvisning, därför att en begäran om omprövning kommit in för sent, bör Försäkringskassan pröva om det grundbeslutet kan ändras med stöd av 113 kap. 3 § SFB (FKAR 2010:7 om omprövning och ändring enligt SFB).

4.1.2 Avvisning på grund av att beslutet fattats med stöd av 113 kap. 3 § SFB

Om avvisningsbeslutet gäller ett beslut som fattats med stöd av 113 kap. 3 § SFB ska avvisningsbeslutet inte föras med en omprövningshänvisning (113 kap. 10-11 och 21 §§ SFB) utan med en anvisning om hur man gör för att överklaga.

4.1.3 Avvisning på grund av att formkraven inte är uppfyllda

Begäran om omprövning ska avvisas i följande situationer:

- När en begäran inte kan härledas till ett fattat beslut, så är det ingen begäran om omprövning. Om den enskilde vidhåller att det är en begäran om omprövning, ska den avvisas (113 kap. 7 och 19 §§ SFB).
- När den enskilde begär omprövning muntligt, och hen trots information om att begäran måste ske skriftligt, vidhåller att Försäkringskassan ska ompröva ärendet utifrån den muntliga begäran (113 kap. 7 § SFB).

Den enskilde kan begära att avvisningsbeslutet ska omprövas (113 kap. 7 § SFB). Därför ska beslutet föras med en omprövningshänvisning.

4.1.4 Avvisning på grund av för sent inkommen begäran om omprövning och allmänna ombudet har överklagat beslutet

Om det allmänna ombudet har överklagat Försäkringskassans beslut och en begäran om omprövning eller överklagande från den enskilde har kommit in för sent ska den avvisas. Begäran/överklagandet ska dock ingå i förvaltningsrättens beslutsunderlag och därför skickas vidare till förvaltningsrätten.

4.1.5 Avvisning på grund av att sakfrågan redan har avgjorts efter omprövning eller av domstol

I 113 kap. 7 § SFB står att omprövning inte får avse en fråga som avgjorts efter omprövning eller av domstol.

En begäran ska avvisas om sakfrågan redan har avgjorts av Försäkringskassan genom ett omprövningsbeslut eller av en domstol. I motiveringen till avvisningsbeslutet ska Försäkringskassan ange att det är därför begäran avvisas. Samma sak kan inte prövas på nytt, sakfrågan omfattas av negativ rättskraft. Observera att detta även gäller i de fall omprövning inte har gjorts, men tiden för att begära omprövning är passerad (läs mer om detta i avsnitt 12.2 *Negativ rättskraft och res judicata*).

När en enskild är missnöjd med ett beslut att avvisa en begäran om omprövning med stöd av 113 kap. 7 § SFB, det vill säga till följd av att saken redan omprövats eller avgjorts i domstol, ska avvisningsbeslutet omprövas, om begäran gjorts i rätt tid. Det beror på att det då är fråga om ett avvisningsbeslut som är fattat med stöd av SFB (113 kap. 7 § SFB). Vid omprövningen ska Försäkringskassan bedöma om avvisningsbeslutet är riktigt, det vill säga om den nya begäran verkligen gällde samma sakfråga som tidigare prövats av Försäkringskassan i ett omprövningsbeslut eller av domstol. Om avvisningsbeslutet bedöms vara riktigt ska omprövningsbeslutet föras med en överklagandehänvisning.

4.1.6 Omprövning av avvisningsbeslut

När ett grundbeslut innebär att ansökan avvisats på grund av ett ofullständigt underlag kan den enskilde komplettera sitt ärende. Om det vid omprövningen kommit in en komplettering som gör att sakfrågan kan prövas, ska avvisningsbeslutet ändras vid omprövning och en ny prövning av sakfrågan ska göras där grundbeslutet fattades. Den prövningen av sakfrågan blir ett grundbeslut och ska därmed ha en omprövningshänvisning (se domsnytt 2020:006).

Kommer underlaget in utan en begäran om omprövning ska Försäkringskassan kontakta den enskilde och informera om möjligheten att begära omprövning eller att lämna in en ny ansökan.

Om den enskilde begär omprövning utan att komplettera sin ansökan ska Försäkringskassan vid omprövningen ta ställning till om det var rätt att avvisa eller om ärendet kan prövas i sak.

Om det däremot framkommer att underlaget redan fanns hos Försäkringskassan när avvisningsbeslutet fattades ska Försäkringskassan ändra avvisningsbeslutet med stöd av 113 kap. 3 § SFB och informera den enskilde om att ansökan nu kommer att behandlas. Därefter ska Försäkringskassan handlägga ansökan och fatta ett grundbeslut med en omprövningshänvisning (jämför JO-beslut 2962–2014).

4.2 Avskrivning

Försäkringskassan ska skicka ett avskrivningsbeslut i följande situationer:

- När den enskilde återkallar sin begäran om omprövning.
- När sakfrågan av någon anledning förfallit i sin helhet, det vill säga när det inte längre finns något att pröva (i annat fall, se avsnitt 2.1 *Beslut som kan eller inte kan omprövas*). Det kan till exempel vara när den enskilde begärt omprövning av ett interimistiskt beslut som blivit ersatt av ett slutligt beslut. Det slutliga beslutet kan bara omprövas om den enskilde begär det skriftligt och separat.

I SFB saknas regler om avskrivning. Ett beslut om avskrivning hanteras därför enligt reglerna i FL. Överklagandetiden är då tre veckor (44 § FL). Dessa beslut går som regel inte den enskilde emot. Man måste alltid överväga om beslutet ska förses med överklagandehänvisning.

Läs mer

Läs mer om avskrivning i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*

5 Omprövning – en ny fullständig prövning av sakfrågan

En omprövning innebär att myndigheten ska göra en ny fullständig prövning av sakfrågan.

Enligt förarbetena till bestämmelsen i 20 kap. 10 § AFL, som numera ersatts av 113 kap. 7 § SFB, bör en omprövning göras av en annan tjänsteman än den som fattat det beslut som den enskilde begär omprövning av (prop. 1981/82: 88, s. 33 jämför. prop. 1977/78:20, s. 99).

113 kap. 8 §

Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel.

5.1 Sakfrågan

Sakfrågan i samband med en omprövning gäller vad som ska prövas. Vad som ska prövas är i regel om den enskilde har rätt till den ersättning som han eller hon har ansökt om. När prövningen avser ett formellt beslut gäller prövningen endast den formella frågan, till exempel vid avvisning.

5.2 Ny fullständig prövning

Att det görs en ny fullständig prövning av sakfrågan innebär att Försäkringskassan beaktar både de uppgifter som vägts in i bedömningen när grundbeslutet fattades och eventuella nya omständigheter. Nya uppgifter kan vara sådana som den enskilde åberopar eller som på annat sätt kommit fram i samband med omprövningen. Vid den fullständiga prövningen bedömer Försäkringskassan rätten till ersättning på nytt.

Om det vid omprövningen konstateras att grundbeslutet har avslagits på felaktiga grunder, så måste övriga förutsättningar som är aktuella för rätten till den ansökta ersättningen utredas och bedömas.

5.2.1 Metodstöd – vad ska ingå i en omprövningsakt?

Omprövningsakten ska innehålla alla handlingar som är relevanta och som behövs för att bedöma det beslut som ska omprövas. Det är dels handlingar från grundärendet, dels handlingar som kommer in i omprövningsärendet. Det kan även vara handlingar som kommit in i den enskildes eller i andras ärenden. Huvudregeln är att alla handlingar från grundärendet ska kopieras till omprövningsakten. Undantag kan dock göras om en sådan hantering skulle tynga handläggningen i onödan. I sådana fall ska det stå i omprövningsärendes journal att omprövningsakten bara innehåller de handlingar från ursprungsakten som har betydelse för beslutet som ska omprövas.

6 Prövningsram vid omprövning

6.1 Prövningsram – den yttre gränsen för sakfrågan

En ny fullständig prövning av sakfrågan får aldrig gå utöver den *prövningsram* som gäller för det beslut som ska omprövas. Prövningsramen är *den yttre gränsen* för sakfrågan. Sakfrågan initieras normalt med en ansökan från den enskilde och följer av dennes yrkanden. Det finns några tillfällen när en ansökan saknas, till exempel när Försäkringskassan på eget initiativ startar ett ärende om återkrav eller drar in eller sätter ner en beviljad förmån.

För att avgöra prövningsramen i ett ärende måste man skilja på *nya yrkanden och nya omständigheter* i samband med omprövningen. Att beakta nya omständigheter ingår i att göra en ny fullständig prövning.

- Nya yrkanden faller utanför prövningsramen och ingår alltså inte i den nya fullständiga prövningen.
- Nya omständigheter är däremot uppgifter eller bevis som åberopas för rätten till det ursprungliga yrkandet. De nya omständigheterna ska gälla till exempel samma period och nivå som yrkandet.

Som stöd för att avgöra om något är ett nytt yrkande kan man ställa sig frågan om den enskilde vid grundhandläggningen hade behövt komma in med en ny ansökan för att få sin sak prövad även i den del som har tillkommit. Om den enskilde väljer att lämna in en ny ansökan som gäller en högre nivå eller en period som inte prövats i grundbeslutet får denna ansökan ses som ett nytt yrkande och ansökan ska hanteras i vanlig ordning av grundorganisationen.

Vilken prövningsram ett ärende har beror på vilken förmån det är man omprövar. Det är till exempel skillnad på att pröva rätten till en *dagersättning* (till exempel sjukpenning och föräldrapenning), en *stadigvarande förmån* (till exempel sjukersättning och arbetsskadelivränta) och *förmåner för längre perioder* (till exempel aktivitetsersättning och bostadsbidrag).

Ett led i att fastställa prövningsramen är att avgöra vad den enskilde begärt och vad som är sakfrågan. Nästa led i att fastställa prövningsramen är att ta ställning till under vilken period rätten till förmånen ska ha uppstått för att ersättning ska kunna beviljas. Om förutsättningarna för ersättning är uppfyllda vid någon tidpunkt under den period som prövningsramen omfattar kan förmånen beviljas. Frågan om hur lång tid förmånen kan beviljas får sedan avgöras med utgångspunkt i de specifika regler som gäller för den aktuella förmånen.

6.1.1 Dagersättning

Vid dagsättning får prövningen anpassas till vad som yrkas i begäran om omprövning och till de underlag som lämnas in i omprövningsärendet. Prövningsramen för dagsättning är normalt en bestämd period eller specifika dagar. En ny ansökan som delvis avser samma period som prövats tidigare, ska prövas som ett grundbeslut för de dagar eller period som inte omfattas av tidigare beslut. Skulle en ny ansökan avse samma sakfråga, se avsnitt 12.1 *Handläggning av en ny ansökan som gäller en sakfråga som redan avgjorts i ett tidigare beslut* med tillhörande metodstöd 12.1.1 och 12.1.2.

För dagsättning får prövningen inte

- gälla en längre period eller en högre omfattning än vad som prövats i grundbeslutet.
- gå utöver vad den enskilde yrkat i sin begäran om omprövning. Det innebär att om den enskilde i sin begäran om omprövning yrkar en kortare period eller en lägre

omfattning än vad som prövats i grundbeslutet, så krymper prövningsramen till det nya yrkandet.

6.1.2 Stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder

Prövningsramen för *stadigvarande förmåner* och *förmåner för längre perioder* omfattar rätten till ersättning från ansökan till och med tidpunkten för omprövningsbeslutet. Man måste alltså ta ställning till om den enskilde har rätt till ersättning någon gång under den här perioden. Undantaget är underhållstöd, eftersom den förmånen gäller två parter med motstridiga intressen där den ena är betalningsskyldig och den andra bidragsmottagare. Prövningsramen vid omprövning av underhållstöd kan aldrig gå utöver den period som prövats vid grundbeslutet.

Vid stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder får prövningen inte

- avse tid längre tillbaka än vad som prövats i grundbeslutet
- avse en högre omfattning än vad som prövats i grundbeslutet; det skulle till exempel krävas en ny ansökan för att pröva en högre grad av sjukersättning än vad som prövats i grundbeslutet
- avse något annat yrkande som skulle kräva en ny ansökan vid grundhandläggningen
- gå utöver vad den enskilde yrkar i sin begäran om omprövning. Det innebär att om den enskilde yrkar en kortare period eller lägre omfattning än vad som prövats i grundbeslutet, så krymper prövningsramen till det nya yrkandet.

Prövningsramen för stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder begränsas om en ny ansökan från en senare tidpunkt kommer in, se avsnitt 12.1 *Handläggning av en ny ansökan som gäller en sakfråga som redan avgjorts i ett tidigare beslut* med tillhörande metodstöd 12.1.1 och 12.1.2.

6.2 När begränsar den enskilde prövningsramen?

Den yttre gränsen för sakfrågan, det Försäkringskassan kallar för prövningsramen, kan begränsas från grundbeslutet till omprövningen. Det gäller exempelvis om en enskild i begäran om omprövning ändrar sitt anspråk, till exempel från halv till en fjärdedels ersättning. I sådana fall ska Försäkringskassan bara ta ställning till det ändrade anspråket och pröva rätten till en fjärdedels ersättning.

Däremot ska aldrig prövningsramen i ett omprövningsärende inskränkas till att bara gälla vissa förutsättningar. Om till exempel ett beslut om assistans innehåller avslag på flera yrkanden, och den enskilde yrkar att ett speciellt hjälpbehov var felaktigt beräknat, så ska inte bara det speciella hjälpbehovet omprövas utan omprövningen ska omfatta alla de yrkanden som avslagits i grundbeslutet.

Att den enskilde hänger upp sin argumentation på varför en förmån ska beviljas är inte samma sak som att hen ändrar sitt ursprungliga anspråk. Samtliga förutsättningar som är aktuella måste fortfarande prövas för att rätten till ersättning ska kunna bedömas. Men det kan vara lämpligt att utforma beslutsbrevet och motiveringen på ett sådant sätt att tyngdpunkten ligger på det som lyfts fram i begäran om omprövning. Läs mer om när prövningsramen begränsas i avsnitt 12.2.2 *Samma sakfråga eller en ny sakfråga*.

6.3 Återkrav

Vid omprövning av ett återkravsbeslut för dag ersättning avgörs prövningsramen av de dagar som preciseras i grundbeslutet. När det gäller stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder så är prövningsramen hela perioden som beslutet avser.

Prövningsramen för återkrav skiljer sig dock från den vanliga hanteringen av en förmån eftersom det är Försäkringskassan som har bevisbördan. Det innebär att Försäkringskassan omprövar hela beslutet. Det gäller även om den enskilde bara begär omprövning av eftergiftsdelen i beslutet.

6.4 Metodstöd – prövningsramen

När du har läst begäran om omprövning bör du gå till ansökan i grundärendet för att se vad den enskilde yrkade på initialt. Därefter läser du grundbeslutet för att se om den enskilde fått svar på alla sina yrkanden. När du vet vilka yrkanden som finns i grundärendet avgör du om den enskilde i sin begäran om omprövning har framfört några nya omständigheter eller yrkanden.

Vad prövningsramen omfattar beror på vilken typ av förmån det är fråga om. Prövningsramen är olika för dagersättningar respektive stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder. För att ersättning ska kunna beviljas måste rätten till ersättningen ha uppstått under den tid som omfattas av prövningsramen.

6.4.1 Dagersättning

För dagersättning gäller prövningsramen generellt en bestämd period eller specifika dagar.

6.4.2 Stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder

För stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder gäller generellt att prövningsramen omfattar tiden från och med ansökan, inklusive eventuell retroaktiv tid som kan provas enligt reglerna, till och med tiden för omprövningsbeslutet.

Exempel

En ansökan kommer in i januari och grundbeslutet fattas i februari. Om en begäran om omprövning kommer in i mars, så omfattar prövningsramen januari till och med tidpunkten för omprövningsbeslutet.

Det kan finnas retroaktiv tid som man behöver ta hänsyn till beroende på förmån. Förmånernas lagstiftning kan sedan påverka hur lång tid man kan bevilja förmånen.

Kommer det in en ny ansökan efter tidpunkten för grundbeslutet begränsas prövningsramen när det gäller vilken period som ingår vid omprövningen. Begränsningen innebär att du endast prövar om rätten till ersättning har uppkommit någon gång fram till och med den nya ansökan. Här ska du även ta hänsyn till eventuell möjlig retroaktiv tid som kan ingå vid prövningen av den nya ansökan. Detta gäller oavsett om ett grundbeslut fattats för den nya ansökan eller inte och det påverkas inte heller av om beslutet om den andra ansökan är ett bifall eller ett avslag.

Exempel

En ansökan kommer in i januari och grundbeslutet fattas i februari. En andra ansökan kommer in i april. En begäran om omprövning av grundbeslutet i februari kommer in i mars. Prövningsramen omfattar i den här situationen perioden januari till och med mars.

Om den andra ansökan omfattar retroaktiv tid gäller följande. Den första ansökan kommer in i januari och grundbeslutet fattas i februari. Den andra ansökan kommer in i april och gäller från och med mars. En begäran om omprövning av grundbeslutet i februari kommer in i mars. Prövningsramen omfattar i den här situationen perioden januari till och med februari.

Prövningsramen påverkas inte av om det fattats ett bifalls- eller ett avslagsbeslut avseende den andra ansökan.

Lagstiftningen för respektive förmån kan påverka hur lång tid man kan bevilja förmånen.

För att en ändring av rätten till en förmån ska kunna ske i omprövningsbeslutet, måste rätten till förmånen ha uppkommit under den tid som omfattas av prövningsramen. Annars kan ingen ändring ske vid omprövningen.

När du fastställt prövningsramen och gått igenom grundärendet ska du värdera behovet av fortsatt utredning och eventuella kompletteringar. Om du kommer fram till att beslutsunderlaget är tillräckligt fortsätter du handläggningen av ärendet enligt processen.

6.5 Metodstöd – för hur lång tid kan stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder beviljas när det kommit in en andra ansökan?

När du fastställt prövningsramen och ska avgöra hur långt du kan bevilja förmånen behöver du utgå från den aktuella förmånens specifika regler. Faktiska förhållanden kan avgöra för vilken tid och i vilken omfattning som förmånen kan beviljas. Andra förmåner kan beviljas framåt i tiden utan hänsyn till hanteringen av den nya ansökan. För mer ingående information om enskilda förmåner hänvisas till förmånernas vägledningar.

Om det vid tidpunkten för omprövningsbeslutet finns ett beviljandebeslut för en senare ansökan, så utgör det som utgångspunkt inget hinder för att vid omprövning bevilja förmånen framåt i tiden. Det förutsätter dock att det inte finns särskilda regler för förmånen som påverkar för vilken tid den kan beviljas. Om grundbeslutet innebär att den enskilde har rätt till en högre nivå av förmånen än omprövningsbeslutet, så gäller grundbeslutet med den högre nivån från och med den tidpunkt som anges i det beslutet.

Om den andra ansökan avgjorts vid tidpunkten för omprövningen och det kommer fram att den enskilde kan ha rätt till förmånen eller rätt till en högre nivå vid en tidpunkt som ligger efter den period som omfattas av omprövningens prövningsram, så ska du lämna en impuls till den enhet som fattat grundbeslutet om att utreda om det senare beslutet ska ändras.

7 Utredningsskyldighet inför omprövningsbeslut

110 kap. 13 § SFB

Den handläggande myndigheten ska se till att ärendena blir utredda i den omfattning som dess beskaffenhet kräver.

Den enskilde är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av denna balk.

7.1 Utredningsskyldighet

Av lagtexten framgår att det är Försäkringskassans ansvar att se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver. Den här utredningsskyldigheten gäller vid all handläggning av ärenden, även när en begäran om omprövning handläggs.

Av lagtexten följer att ett ärende ska bli utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver. Den närmare omfattningen av utredningsskyldigheten beskrivs i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*. I den vägledningen beskrivs bland annat vad syftet med utredningen är och vilket ansvar Försäkringskassan har för utredningen, liksom vilket ansvar den enskilde har att medverka i utredningen. Vidare förklaras hur begreppet "den omfattning som dess beskaffenhet kräver" ska förstås. Frågan om när utredningen är tillräcklig för att ett ärende ska kunna prövas i sak behandlas också, liksom innebörden av beviskravet och den enskildes bevisbörda. Därtill beskrivs vilka utredningsmetoder som kan bli aktuella. Eftersom samma utredningsskyldighet gäller vid handläggningen av ett omprövningsärende, är det nödvändigt att känna till den här informationen.

När ett omprövningsärende handläggs finns det redan en utredning som gjorts inför grundbeslutet. Detta innebär dock inte nödvändigtvis att utredningen alltid är tillräcklig för att man ska kunna fatta ett omprövningsbeslut. Dels kan utredningen ha varit otillräcklig när grundbeslutet fattades. Den bristen behöver då avhjälpas genom ytterligare utredning i omprövningsärendet, där en ny fullständig prövning av sakfrågan ska göras. Dels kan utredningen i och för sig ha varit tillräcklig när grundbeslutet fattades, men nya uppgifter har kommit in i samband med omprövningen, exempelvis i begäran om omprövning, som leder till att ärendet behöver utredas vidare.

Försäkringskassan kan ha uppfyllt sin utredningsskyldighet i grundärendet genom att ha vidtagit utredningsåtgärder och genom att anvisa den enskilde att inkomma med kompletteringar. Om vi bedömer att utredningsskyldigheten är uppfylld i grundärendet behöver vi inte utreda mer i samband med att ärendet omprövas. Det gäller dock under förutsättning att det inte kommit till nya omständigheter under handläggningen av omprövningsärendet som gör att ytterligare utredning behövs. Bedömningen måste göras i varje enskilt ärende.

Om Försäkringskassan inte har uppfyllt sin utredningsskyldighet i grundärendet behövs ytterligare utredning under handläggningen av omprövningsärendet. Ytterligare utredning kan exempelvis behövas om det i grundärendet inte tydligt framgått vilka uppgifter som saknades eller vilka förutsättningar som inte var uppfyllda för att bevilja det som den enskilde begärt. Det kan också behövas ytterligare utredning om det framgår av underlaget att den enskilde har missförstått grundbeslutet eller inte förstått vad som saknas i ärendet. En bedömning måste göras i det enskilda fallet av vilka åtgärder som behöver vidtas.

Grundbeslutet måste alltid innehålla en tydlig motivering till beslutet. Om det är bristfälligt motiverat är det angeläget att den enskilde vid handläggningen av omprövningsärendet får en tydlig och begriplig motivering till Försäkringskassans ställningstagande. I motiveringen ska vi ange hur Försäkringskassan resonerat i fråga om det som den enskilde anført eller åberopat. Hur en sådan brist ska avhjälpas måste bedömas i det enskilda fallet.

Handläggningen av omprövningsärendet kan alltså innefatta att avhjälpa brister i grundärendet, så att utredningsskyldigheten är fullgjord när omprövningsbeslutet fattas.

När resultatet av utredningen i omprövningsärendet blir en del av beslutsunderlaget kan den enskilde behöva kommuniceras, om det inte är uppenbart obehövligt. Det kan till exempel vara uppenbart obehövligt om den enskilde beviljas den ersättning som hen begärt eller om all utredning skett med den enskilde själv (25 § FL).

Läs mer

Du kan läsa om utredningsskyldighet, beviskrav och beslutsmotiveringar i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken* och Försäkringskassans riktlinje 2005:14 *Kommuniceringsbrev och beslutsbrev i Försäkringskassan*.

Det kan också finnas information om utredningsskyldighet och beviskrav i de olika förmånernas vägledningar, samt vägledningarna inom FTH, SGI, kontrollutredning, återkrav och fordringshantering.

7.1.1 Metodstöd – utredning när ett beslut omprövas

När en enskild begär omprövning kan du behöva utreda ärendet för att få ett tillräckligt beslutsunderlag. För att avgöra om utredningen och beslutsunderlaget är tillräckligt bör du ta ställning till nedanstående fråga:

Kan jag ta ställning i ärendet enligt reglerna för den aktuella förmånen utan ytterligare utredning? När svaret är ja går du vidare till beslut. Använd tabellen som stöd vid din bedömning.

Bedömer du att ...	Om svaret är ...
utredningen som gjordes inför grundbeslutet var tillräcklig?	nej, så behöver du avhjälpa bristen.
det finns tecken på att den enskilde inte förstått vilka uppgifter som saknades eller vilka förutsättningar som inte var uppfyllda vid grundbeslutet för att bevilja det som den enskilde begärt?	ja, så behöver du överväga om det finns behov av en åtgärd.
det framkommit någonting i samband med omprövningen eller på annat sätt som leder till ett behov av ytterligare utredningsåtgärder?	ja, så behöver du åtgärda detta.
det finns ett tillräckligt underlag avseende de faktiska förhållandena som är av betydelse för att fatta ett materiellt riktigt beslut?	ja, så behöver du inte utreda vidare.

Syftet med att utreda är att få ett tillräckligt underlag för att kunna fatta ett beslut som grundar sig på de faktiska förhållandena i ärendet, det vill säga ett materiellt riktigt beslut baserat på korrekt tillämpning av gällande rätt. Om det finns en tillräcklig utredning enligt ovan ska du inte utreda ärendet vidare även om det kan finnas uppgifter som ytterligare

kan stödja utfallet i ärendet. Om du redan av befintlig utredning i grundärendet eller av de uppgifter som tillkommit i samband med omprövningen bedömer att det är tillräckligt säkert att rätt till ersättning finns, behöver du inte fortsätta utreda. Men om det finns någon anledning att tro att det finns mer att ta reda på som skulle förändra bedömningen i avslagsbeslutet krävs ytterligare utredningsåtgärder.

När ett ärende behöver utredas ytterligare är det vanligtvis du som är omprövare på omprövningsenheten som gör utredningen. Det gör du genom att kontakta till exempel den enskilde, läkaren, arbetsgivaren eller någon annan aktör för att hämta in uppgifter. Du kan även konsultera den försäkringsmedicinska rådgivaren eller den försäkringsodontologiska rådgivaren, se Försäkringskassans riktlinjer 2009:01 *Försäkringsmedicinsk- och odontologisk kompetens i ärenden som omprövas eller överklagas, och som handläggs i ÄHS*.

I vissa situationer kan det vara lämpligt att utredningen eller en del av den genomförs vid ett annat verksamhetsområde än vid omprövningsenheten. Exempel på sådana situationer är när det krävs ett personligt möte tillsammans med den enskilde. Försäkringskassans riktlinjer 2010:10 *Samverkan mellan omprövningsenheten och andra verksamhetsområden* beskriver hanteringen i situationer när omprövaren bedömer att ärendet behöver utredas av ett annat verksamhetsområde.

8 Handläggningstid, väsentlig försening och den enskildes rätt att begära avgörande

I vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken* beskrivs utförligt vad normal handläggningstid och väsentlig försening innebär.

Utöver detta gäller för omprövningen att handläggningstiden för ett omprövningsärende påbörjas när begäran om omprövning kommer in till Försäkringskassan och avslutas när ett beslut är fattat i ärendet. Läs mer om handläggning av väsentlig försening i avsnitt 8.1 *Metodstöd – väsentlig försening*.

Enligt FKAR 2010:7 till 113 kap. 7 § SFB bör en omprövning göras inom sex veckor från det att begäran om omprövning kom in, om det inte finns särskilda skäl mot det. JO har flera gånger understrukt betydelsen av detta och också betonat att varken omorganisation eller ökad ärendeinströmning utgör sådana särskilda skäl som motiverar en utdragen handläggning (JO:s beslut, dnr 2898–2009). Den enskilde måste ha möjlighet att inom en rimlig tid få sin sak prövad av domstol och det är därför mycket viktigt att Försäkringskassan driver ärendet framåt och omprövar det inom en godtagbar tid (se t.ex. JO:s ämbetsberättelse 2004/05 s. 323). Ibland är sex veckor en snäv tidsgräns. Det gör att den kan överskridas, till exempel om ett ärende måste utredas eller om den enskilde begär anstånd i sitt ärende. I dessa fall får det anses finnas särskilda skäl.

Läs mer

Läs mer om anstånd i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Om den enskilde har begärt omprövning med värandande post kan man behöva beakta att fristen för att begära omprövning inte har gått ut. Se vidare i avsnitt 10.1.1 *Metodstöd – när kan beslut fattas före tvåmånadersfristens utgång*.

8.1 Metodstöd – väsentlig försening

När du behöver ytterligare information innan du kan besluta i ett ärende ska du alltid värdera om det till följd av detta kan uppstå en risk för väsentlig försening i handläggningen. Ett omprövningsärende anses vara väsentligt försenat när det har gått 72 dagar utan att du har fattat beslut. Det finns inte en given tidpunkt i handläggningen när man kan identifiera en risk för väsentlig försening, utan det kan ske i olika situationer vid olika tidpunkter. Därför måste du kontinuerligt ha risken för väsentlig försening i åtanke under din handläggning.

När du bedömer att det finns risk för väsentlig försening ska du informera den enskilde om det. Du ska alltså inte vänta tills handläggningen redan har blivit försenad. Du kan informera muntligt eller skriftligt, beroende på vad du anser lämpligast. Beskriv tydligt varför ärendet riskerar att försenas.

När du har identifierat en risk för väsentlig försening ska du även dokumentera det i ärendets journal.

8.2 Den enskildes rätt att begära avgörande

12 § FL

Om ett ärende som har inletts av en enskild part inte har avgjorts i första instans senast inom sex månader, får parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten ska inom fyra veckor från den dag då en sådan begäran kom in antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran.

Om en begäran om omprövning inte har avgjorts inom sex månader, får den enskilde skriftligen begära att Försäkringskassan ska avgöra ärendet.

Läs mer

Läs mer om att begära ett avgörande i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

9 Bedömningsutrymme

9.1 Bedömningsutrymme vid omprövning

Bedömningsutrymmet ger den som fattar beslut möjlighet att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda ärendet. För att ta reda på vilket bedömningsutrymme som finns i olika situationer kan stöd hämtas i förmånernas vägledningar.

Försäkringskassan måste förhålla sig till den bedömning som gjorts i grundbeslutet, men det innebär inte att samma bedömning måste göras i omprövningsbeslutet. Om Försäkringskassan när beslutet omprövas kommer fram till att grundbeslutet kan ändras, ska det tydligt framgå i omprövningsbeslutet vilka omständigheter som gjort att Försäkringskassan ändrat sin bedömning. Det räcker inte med att göra en summarisk motivering, utan det ska tydligt framgå vad det är i underlaget som nu medför en annan bedömning, och om det till exempel har lagts större vikt vid något annat än tidigare. Detta för att den enskilde ska förstå varför Försäkringskassan har ändrat sig.

Läs mer

Du kan läsa om bedömningsutrymme och beviskrav i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Läs mer

Det kan också finnas information om bedömningsutrymme och beviskrav i de olika förmånernas vägledningar, inklusive vägledningarna inom FTH, SGI, kontrollutredning, återkrav och fordringshantering.

9.2 Lagändring, ny praxis, övergångsbestämmelser

Om lagreglerna har ändrats sedan grundbeslutet fattats och övergångsbestämmelser saknas är huvudregeln att de nya bestämmelserna ska tillämpas vid omprövningen (se domsnytt 2013:036).

Om Försäkringskassan tagit fram ett rättsligt ställningstagande eller ett domsnytt som är tillämpligt på det beslut som ska omprövas ska den tolkning som ställningstagandet eller domsnytt ger uttryck för användas vid omprövningen. Det är datumet för ställningstagandet eller domsnytt (gällande kammarrättsdomar) som är avgörande för fr.o.m. vilken tidpunkt den ändrade tolkningen gäller. Däremot är en dom från HFD praxisbildande och ska därför följas omedelbart.

Om ställningstagandet innebär att en ny rättstillämpning ska gälla fr.o.m. någon tidpunkt efter det att grundbeslutet fattats kan ändring med stöd av 113 kap. 3 § SFB inte göras eftersom ändrad praxis inte är en grund för ändring med stöd av den paragrafen. Grundbeslutet kan däremot komma att omprövas med stöd av 113 kap. 7 § SFB.

10 Beslut efter omprövning av sakfrågan

10.1 Omprövningsbeslut

Ett omprövningsbeslut ska som regel fattas först när besvärstiden gått ut. Tiden att begära omprövning är två månader från det att den enskilde tagit del av grundbeslutet.

I vissa fall kan dock ett omprövningsbeslut fattas innan besvärstiden har passerat. För att kunna göra denna bedömning behöver du läsa i avsnitt 10.1.1 *Metodstöd – när kan beslut fattas före tvåmånadersfristens utgång?*

Ett omprövningsbeslut ska alltid meddelas skriftligt. Det finns dock inget som hindrar att flera omprövningsbeslut meddelas i ett och samma brev. Omprövningsbeslutet ska innehålla en motivering som tydligt anger skälen till beslutet, oavsett om grundbeslutet ändras eller inte. Vid sidan av beslutsmeningen är motiveringen beslutsbrevets viktigaste del och ska på ett begripligt sätt förklara varför Försäkringskassan fattat det aktuella beslutet. En begriplig motivering är en förutsättning för rättssäkerheten och nödvändig för att den enskilde ska kunna känna förtroende för att ärendet handlagts korrekt och att beslutet är riktigt. Motiveringen ska också bemöta de argument som den enskilde fört fram i sin begäran om omprövning och som har betydelse för beslutet.

Hantering av beslut i ärenden med två parter som har motstridiga intressen kan du läsa mer om i avsnitt 10.1.2 *Metodstöd – begäran om omprövning av en förmån med två parter som har motstridiga intressen*.

Ett beslut efter omprövning ska vara försett med en överklagandehänvisning.

Läs mer

Du kan läsa mer om att skriva beslut i riktlinjerna 2005:14 *Kommuniceringsbrev och beslutsbrev i Försäkringskassan* och även i Wimi-mall 10216info *Användarhandledning - omprövningsbeslut*.

10.1.1 Metodstöd – när kan beslut fattas före tvåmånadersfristens utgång?

Den enskilde har två månader på sig att begära omprövning. När som helst inom denna tid kan personen lämna uppgifter som hen anser ska tillföras ärendet innan det avgörs.

Normalt begär den enskilde mer tid (anstånd) när hen vill lämna ytterligare underlag eller uppgifter. Om hen inte gör det måste du själv uppmärksamma eventuella signaler om att hen vill lämna ytterligare uppgifter och i så fall ta kontakt.

- Om det inte finns skäl att tro att ytterligare handlingar ska tillföras kan du gå till beslut.
- Om du ser att den enskilde kommer att få helt bifall till sin begäran behöver ingen hänsyn tas till tvåmånadersfristen och du kan gå till beslut.

Det är viktigt att du aktivt bedömer och dokumenterar ditt ställningstagande i journal om du kan fatta beslut eller om du behöver kontakta den enskilde först.

Om den enskilde har begärt förtur kan du som regel utgå ifrån att ärendet kan avgöras utan komplettering. Läs igenom begäran och eventuella bilagor för att kunna ta ställning till om förtur kan beviljas eller inte. Dokumentera ditt ställningstagande i journalen.

Om du under din handläggning har begärt en komplettering från den enskilde med ett slutdatum som infaller före tvåmånadersfristens utgång, så kan du fatta beslut efter att tidsfristen för kompletteringen, inklusive eventuella dagar för inskanning, är ute. Om den enskilde vill ha mer tid för att lämna begärda uppgifter måste du åtminstone bevilja så lång tid som återstår av tvåmånadersfristen. Samma handläggning gäller vid en eventuell kommunikering. Dokumentera ditt ställningstagande i journalen.

10.1.2 Metodstöd – begäran om omprövning av en förmån med två parter som har motstridiga intressen

Flera förmåner har beslut som har rättspåverkan för två parter med motstridiga intressen:

- underhållsstöd
- delat barnbidrag
- "delat" omvårdnadsbidrag (fördelningen av förmånen, inte nivån)
- "delad" merkostnadsersättning (fördelningen av förmånen, inte nivån)
- gemensamt bostadsbidrag (gäller beslut om omfördelning av solidarisk återbetalningsskyldighet).

Det finns ytterligare en situation och det är när du omprövar ett beslut efter en gemensam ansökan och det framkommer att parterna numera har motstridiga intressen. Då ska du ompröva beslutet för varje part i ett eget ärende. Om det bara finns en begäran om omprövning från den ena parten skapas ett OMP_BEG för den parten och ett OMP_ROD för den andra parten. Beslutet kan nämligen inte ändras bara för en av parterna.

När endast den ena av parterna begär omprövning kan Försäkringskassan inte ändra beslutet enligt dennes begäran, utan att samtidigt ändra beslutet till nackdel för den andra parten. Det kan också finnas sekretessproblematik (mellan parterna) i ett sådant ärende.

Regeln i 113 kap. 8 § SFB om att omprövning av ett beslut inte får bli till nackdel för den enskilde kan inte tillämpas i dessa fall. I stället ska beslutet ändras så att det stämmer med gällande lag.

För att den part som inte begärt omprövning ska ges möjlighet att lämna synpunkter på beslutsunderlaget och även kunna överklaga ett beslut efter omprövning, måste omprövningsenheten ta in den andra parten på lämpligt sätt i omprövningsärendet.

Om du ...	så ...
inte ändrar beslutet	behöver du inte meddela den andra parten.
inte ändrar beslutet om en gemensam ansökan där det nu finns motstridiga intressen	skickar du ett beslut från varje parts ärende.
kommunicerar om ändring	kommunicerar du även den andra parten.
ändrar beslutet och den andra parten påverkas	skickar du beslut även till den andra parten. Beslutsmeningarna i besluten ska vara identiska, men beskrivning av ärendet och motivering anpassas efter ärendet.

10.2 Metodstöd – hantering av handlingar som kommit in i samband med begäran om omprövning

Om det kommer in handlingar i samband med omprövning som kan ha betydelse för handläggningen av kommande anspråk är det viktigt att omprövningsenheten informerar

den handläggande enheten. Det är viktigt eftersom Försäkringskassan i annat fall riskerar att inte agera utifrån de uppgifter som kommit in, vilket kan leda till felaktiga beslut eller att den enskilde behöver kontaktas på nytt. Det kan även leda till onödiga återkrav och överklaganden. Hur informationen ska vidarebefordras framgår av processen 2007:14 *Omprövning*.

10.3 Metodstöd – arkivering av ärenden som handläggs i FK Diariestöd

Originalhandlingar som tillhör en omprövning som handläggs i FK Diariestöd ska arkiveras på den enhet där beslutet efter omprövning meddelades. Leverans till Försäkringskassans centralarkiv kan ske löpande efter överenskommelse med centralarkivet.

11 Begäran om omprövning och överklagande av förfarandebeslut

Enligt 41 § FL ska det vara möjligt att klaga på myndigheters alla beslut. Det innebär att den som påverkas av ett beslut som meddelas under handläggning av ett ärende – ett *förfarandebeslut* – kan begära omprövning av beslutet eller överklaga beslutet direkt till förvaltningsrätten. Tidigare har den som varit missnöjd med ett förfarandebeslut fått vänta tills hela ärendet avslutats, innan en begäran om omprövning eller ett överklagande kunde göras.

Beslut vid dröjsmål med handläggningen är ett särskilt slags förfarandebeslut. Enligt 12 § FL kan den enskilde kräva att Försäkringskassan avgör ett ärende när det har gått sex månader sedan en ansökan, anmälan eller begäran om omprövning kommit in. Om det då inte är möjligt att avgöra ärendet inom fyra veckor, måste Försäkringskassan fatta ett formellt avslagsbeslut. Detta beslut kan sedan överklagas.

Läs mer

Läs mer om vad förfarandebeslut är och om dröjsmål i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

11.1 Olika förfarandebeslut

Ett förfarandebeslut kan meddelas enligt FL eller enligt SFB. Ärendet hanteras på olika sätt beroende på vilken lagstiftning som är aktuell. Se till exempel beslut om jäv i vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Ett beslut som gäller utlämnande av allmänna handlingar, är däremot inte ett förfarandebeslut, utan handläggs enligt Försäkringskassans riktlinjer 2011:7 *Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter*.

En begäran om ändring av personuppgifter i ett dokument, är inte ett förfarandebeslut, utan ska handläggas i ett eget ärende och hanteras enligt Försäkringskassans riktlinjer 2008:25 *Registervård (rättelse av personuppgifter)*. Om den enskilde klagar på detta beslut hanteras det på samma sätt som när en enskild klagar på beslut om utlämnande.

Läs mer

Läs mer om hantering av skrivelser och diarieföring i Försäkringskassans riktlinjer 2011:17 *Hantering av skrivelser* och 2005:5 *Riktlinjer för hantering och diarieföring av allmänna handlingar*.

Handläggningen av ett omprövnings- eller överklagandeärende görs i ett separat ärende även för förfarandebeslut. De dokument som tillhör ett sådant ärende får inte gallras.

11.1.1 Förfarandebeslut enligt SFB

Det har inte skett någon förändring i hanteringen av den enskildes missnöje med ett beslut enligt SFB som meddelats under handläggningen av ett ärende. En begäran om omprövning ska göras skriftligen inom två månader från den dag då den enskilde tog emot förfarandebeslutet.

Omprövningsenheten handlägger omprövningen av förfarandebeslut med förtur enligt *Process Omprövning 2007:14* till exempel i ett OMP_BEG-ärende.

Förmånsärendets handläggning fortsätter som vanligt.

11.1.2 Förfarandebeslut enligt FL

Försäkringskassans beslut under handläggning kan överklagas enligt 41 § FL, om beslutet *kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt*. Begreppet förfarandebeslut används också när en enskild begär att Försäkringskassan ska avgöra ett ärende efter sex månader från en ansökan, anmälan eller begäran om omprövning, och sedan klagar på Försäkringskassans beslut (dröjsmålstalan).

Ett överklagande eller en dröjsmålstalan ska lämnas in till Försäkringskassan skriftligen inom tre veckor från den dag då den enskilde tog emot förfarandebeslutet. Det är förvaltningsrätten som avgör ifall beslutet kan överklagas eller inte. Försäkringskassan prövar bara om överklagandet som sådant har kommit in i rätt tid.

Om ärendet handläggs i ÄHS, skapas ett separat ärende (OVK_OVR) för överklagandet. Beslutande enhet ansvarar för denna handläggning.

Förmånsärendets handläggning fortsätter som vanligt.

11.1.3 Metodstöd – Behörighet att handlägga överklagade förfarandebeslut i ÄHS

Behörigheten för ärendeslaget OVK_OVR tillhör inte en viss yrkesroll, utan finns registrerad som ett tillägg i behörigheten för alla aktuella handläggareroller. Om domstolen begär ett yttrande från Försäkringskassan ska den som är ansvarig, det vill säga den beslutande enheten, samråda med Rättsavdelningen innan yttrandet skickas till domstolen.

Läs mer

Aktiviteter i ärendeslaget OVK_OVR beskrivs i Arbetsbeskrivningen *Hantera överklagan av förfarandebeslut*, som finns på FIA under [Arbetsbeskrivning överklagande](#)

Ärendeslaget OVK_OVR finns också redovisat i detalj i Användarhandledningen *Omprövning och överklagan i ÄHS*, som finns på FIA under [Användarhandledning - Omprövning och överklagan i ÄHS](#)

12 Ny ansökan om samma sak (vid laga kraft, negativ rättskraft, res judicata, litis pendens)

Att ett beslut vinner laga kraft betyder att det inte har klagats på inom tidsfristen. Detta innebär att beslut som kan omprövas enligt 113 kap. 7 § SFB vinner laga kraft om den enskilde inte begär omprövning inom tidsfristen. Detsamma gäller om ett beslut som ska överklagas till förvaltningsrätt eller en dom från domstol inte överklagas inom tidsfristen.

Om ett omprövningsbeslut som vunnit laga kraft är oriktigt eller felaktigt, och det inte ändras enligt 113 kap. 3 § SFB eller 36–38 §§ FL, så kan den enskilde bara få beslutet ändrat genom resning, se kapitel 19 *Resning och återställande av försutten tid*.

12.1 Handläggning av en ny ansökan som gäller en sakfråga som redan avgjorts i ett tidigare beslut

Om det kommer in en ny ansökan, som gäller samma sakfråga som avgjorts i ett tidigare beslut, ska du konstatera om första beslutet vunnit laga kraft. Beslutet vinner laga kraft när tiden för att begära omprövning har gått ut. Detta inträffar två månader från den dag då den enskilde tog del av det första beslutet. Vet man inte när hen tagit del av beslutet behöver man alltid göra någon form av rättidsutredning.

Har tiden för att begära omprövning inte gått ut, eller om det redan finns ett pågående omprövningsärende, ska du kontakta den enskilde för att fråga varför hen lämnat in en ny ansökan.

Du kan behöva utreda om det verkligen är samma sakfråga som tidigare, eller om den nya ansökan bara delvis gäller samma sakfråga. Därefter får du avgöra i vilka delar den nya ansökan kan prövas (de nya sakfrågorna), och i vilka delar som den ska avvisas. Om ansökan om förmån gäller från och med ett senare datum men avser en period som tidigare prövats är det samma sakfråga. Om ansökan avser en högre nivå av förmånen än vad som tidigare prövats är detta en ny sakfråga.

12.1.1 Metodstöd – en ny ansökan kommer in *tidigare* än två månader från den dag då den enskilde tog del av grundbeslutet

När en ny ansökan kommer in och ...	så ska du ...
det inte finns någon begäran om omprövning	<p>handlägga den nya ansökan för de dagar eller den period som inte redan har prövats i det tidigare beslutet, och meddela beslut. Om ansökan om förmån gäller</p> <ul style="list-style-type: none"> från och med ett senare datum än vad som omfattades av den första prövningen, ska ansökan prövas i sin helhet från och med samma datum som omfattades av den första prövningen, kontaktar du den enskilde för att fråga om hans eller hennes avsikt. en högre nivå, ska ansökan prövas i den del som avser ökningen. <p><i>Om avsikten är att det tidigare beslutet ska rättas eller ändras, skapar du ett ROD-ärende eller liknande för förmånen.</i></p> <p><i>Om avsikten är att begära omprövning, förklarar du att det måste göras skriftligt enligt de anvisningar som finns i beslutet.</i></p> <p><i>Om den enskilde inte avser att begära omprövning ska du vänta in att det tidigare beslutet vinner laga kraft, vilket det gör två månader efter att den enskilde tog del av det. Därefter kan du besluta om att avvisa ansökan i den del som vunnit laga kraft. Dokumentera i journalen när den enskilde tagit del av beslutet. Om det saknas uppgifter om när den enskilde tagit del av beslutet behöver du utreda det.</i></p> <p>Om den nya ansökan kommer in direkt till omprövningsenhetens adress måste omprövningen kontakta den enskilde för att utreda hans eller hennes avsikt och informera om att en begäran om omprövning ska göras skriftligt.</p>
det finns en begäran om omprövning som ännu inte avgjorts	<p>kontrollera om ansökan om förmån gäller från och med ett senare datum eller högre nivå än vad som omfattades av den första prövningen. I så fall ska du pröva den i sin helhet eller i den del som avser ökningen. I annat fall kontaktar du den enskilde för att fråga om hans eller hennes avsikt är att Försäkringskassan prövar ärendet på nytt eller om avsikten är att komplettera begäran om omprövning med den nya ansökan.</p> <p><i>Om den enskilde vill att ärendet ska prövas på nytt ska du handlägga ansökan för de dagar eller den period som inte redan har prövats i det tidigare beslutet. Vänta in omprövningsbeslutet. Besluta om avvisning av ansökan i den del som tidigare är omprövad, med hänvisning till att Försäkringskassan inte kan ompröva samma sakfråga igen.</i></p> <p><i>Om den enskilde vill komplettera sin begäran om omprövning med den nya ansökan, ska du kontakta omprövningsenheten och informera om det (du kan läsa mer i <i>Användarhandledning Omprövning och Överklagande i ÅHS</i>).</i></p>
vi redan har meddelat den enskilde omprövningsbeslutet	<p>kontrollera om ansökan om förmån gäller för en högre nivå, dagar eller period som Försäkringskassan redan omprövat. Den nivå, de dagar eller den period som inte tidigare har beslutats om ska prövas i ett grundbeslut. För dagar som har prövats ska du ta reda på om den enskilde vill att Försäkringskassan omprövar beslutet eller överklaga omprövningsbeslutet.</p> <p><i>Om den enskilde vill att beslutet ska omprövas på nytt, förklarar du att ett beslut som har omprövats inte kan prövas igen. Därefter ska grundorganisationen avvisa ansökan med hänvisning till att Försäkringskassan inte kan pröva samma sakfråga som redan har omprövats (113 kap. 7 § SFB).</i></p> <p><i>Om den enskilde vill överklaga omprövningsbeslutet, ska du lämna en impuls till omprövningsenheten om att ett överklagande har kommit in i ett förmånsärende (du kan läsa mer i <i>Användarhandledning Omprövning och Överklagande i ÅHS</i>). Därefter avslutar grundorganisationen ärendet utan ytterligare åtgärd.</i></p>

12.1.2 Metodstöd – en ansökan kommer in *senare* än två månader från den dag då den enskilde tog del av grundbeslutet

När en ny ansökan kommer in och ...	så ska du ...
det inte finns någon begäran om omprövning	<p>handlägga den nya ansökan om förmån för den högre nivå, de dagar eller den period som inte redan har prövats i det tidigare beslutet, och meddela beslutet. Om ansökan gäller från och med ett senare datum än vad som omfattades av den första prövningen, ska den prövas i sin helhet.</p> <p>Om ansökan om förmån gäller från och med samma datum och nivå ska du avvisa den för den period som redan är prövad i den tidigare ansökan, med hänvisning till att tidigare beslut har vunnit laga kraft och att samma sakfråga inte kan prövas igen. Beslutet vinner laga kraft när två månader har gått från det att den enskilde tagit del av beslutet. Du behöver alltid göra en rättsprövning och dokumentera den i journal.</p>
det finns en begäran om omprövning som ännu inte avgjorts	<p>kontrollera om ansökan om förmån gäller från och med ett senare datum än vad som omfattades av den första prövningen. I så fall ska du pröva den i sin helhet. I annat fall ska du ta reda på om den enskilde vill att Försäkringskassan prövar ärendet på nytt eller om avsikten är att komplettera begäran om omprövning med den nya ansökan.</p> <p><i>Om den enskilde vill att ärendet prövas på nytt</i> ska du handlägga ansökan för de dagar eller den period som inte redan har prövats i det tidigare beslutet. Vänta in omprövningsbeslutet. Besluta om avvisning av ansökan i den del som tidigare är omprövad, med hänvisning till att Försäkringskassan inte kan ompröva samma sakfråga igen.</p> <p><i>Om den enskilde vill komplettera sin begäran</i> om omprövning med ansökan, ska du kontakta omprövningsenheten och informera om det (du kan läsa mer i <i>Användarhandledning Omprövning och Överklagande i ÅHS</i>).</p>
omprövningen redan har avgjorts	<p>kontrollera om ansökan om förmån gäller för en högre nivå, dagar eller period som Försäkringskassan redan omprövat. Den nivå, de dagar eller den period som inte tidigare har beslutats om ska prövas i ett grundbeslut. För dagar som har prövats ska du ta reda på om den enskilde vill att Försäkringskassan gör en ny prövning eller att ärendet omprövas på nytt.</p> <p><i>Om den enskilde vill överklaga omprövningsbeslutet</i>, ska du lämna en impuls till omprövningsenheten om att ett överklagande har kommit in i ett förmånsärende (du kan läsa mer i <i>Användarhandledning Omprövning och Överklagande i ÅHS</i>). Därefter avslutar grundorganisationen ärendet utan ytterligare åtgärd.</p> <p><i>Om den enskilde vill att Försäkringskassan gör en ny förstagsprövning</i>, ska du utreda den del av den nya ansökan som inte redan har omprövats och meddela den enskilde beslutet. Besluta också om avvisning av den del av ansökan som prövats i tidigare omprövningsbeslut.</p> <p><i>Om den enskilde vill att beslutet omprövas på nytt</i>, ska du besluta om avvisning med hänvisning till att Försäkringskassan inte kan ompröva samma sakfråga mer än en gång (113 kap. 7 § SFB). Försäkringskassan ska inte avvisa med hänvisning till att begäran om omprövning har gjorts för sent.</p>

12.1.3 En ny ansökan om en förmån kommer in tillsammans med ett överklagande av tidigare beslut

Hur du ska handlägga ärendet när det kommer in en ny ansökan tillsammans med ett överklagande finns beskrivet i Arbetsbeskrivning 1: *Hantera överklagan till förvaltningsrätt*, under aktiviteten Hantera övriga impulser i överklagan.

12.1.4 En ny ansökan om en förmån kommer in efter att en dom meddelats i samma fråga

När det kommer in en ny ansökan om en förmån, ska Försäkringskassan besluta om att avvisa ansökan på grund av att anspråket redan har prövats i domstol (*res judicata*). Se avsnitt 12.2 *Negativ rättskraft och res judicata* och metodstöd 12.2.3 *Metodstöd – negativ rättskraft och res judicata*.

12.1.5 Överklagande av avvisningsbeslut grundade på allmänna principer om negativ rättskraft

Grundbeslut om att avvisa en ansökan som har fattats på följande grunder ska förse med en hänvisning om att den enskilde kan överklaga inom tre veckor:

- Försäkringskassan har redan meddelat ett beslut om samma sak och det tidigare beslutet har vunnit laga kraft (negativ rättskraft).
- Försäkringskassan har redan omprövat ett beslut om samma sak.
- En domstol har redan avgjort samma sak.

Sådana avvisningsbeslut är inte fattade med stöd av någon bestämmelse i SFB, utan på allmänna principer om negativ rättskraft. Det är med andra ord inte beslut om avvisning enligt SFB. 113 kap. SFB är då inte tillämpligt och besluten ska därför överklagas i den ordning som gäller enligt förvaltningslagen.

Bestämmelserna om omprövning i 113 kap. SFB gäller beslut i ärenden om förmåner enligt 113 kap. 2 § SFB. Avvisningsbeslut enligt SFB är att se som beslut i ärenden som rör förmåner (se prop. 2008/09:200 s. 577). För att ett avvisningsbeslut ska omfattas av 113 kap. SFB måste det vara ett avvisningsbeslut som är fattat med stöd av SFB.

I sammanhanget bör tydliggöras att 113 kap. 7 § andra stycket andra meningen SFB enbart gäller när en begäran om omprövning avser en fråga som avgjorts efter omprövning eller av domstol. Regeln är därmed inte tillämplig när en ny ansökan avvisas i ett grundbeslut på någon av de grunder som redovisas i det här avsnittet.

12.2 Negativ rättskraft och res judicata

Att ett beslut har fått negativ rättskraft innebär att sakfrågan har prövats slutligt och inte kan tas upp på nytt. Negativ rättskraft omfattar både domstolsbeslut och Försäkringskassans beslut som vunnit laga kraft.

Ett gynnande beslut för den enskilde vinner negativ rättskraft när det förfallit till betalning. Det innebär att beslutet endast i vissa situationer kan ändras till nackdel för den enskilde.

Läs mer

Du kan läsa mer om ändring i vägledning 2018:1 *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen*.

Res judicata innebär att sakfrågan är rättskraftigt avgjord (vunnit laga kraft) genom dom i domstol. Domen utgör därmed ett hinder mot en ny talan avseende samma sak, så kallad res judicata. En ny ansökan gällande samma sak ska därför avvisas på den grunden.

12.2.1 Försäkringskassans beslut som omfattas av SFB och som vunnit laga kraft omfattas av negativ rättskraft

Av 113 kap. 7 § SFB framgår att Försäkringskassan inte får pröva en sak som avgjorts efter omprövning. När Försäkringskassan har fattat ett beslut efter omprövning har myndigheten prövat sakfrågan två gånger. Det skulle därför framstå som olämpligt att den som beslutet angår ska kunna begära omprövning av samma fråga ytterligare en gång. Därför infördes en bestämmelse i 113 kap. 7 § SFB som utesluter möjligheten att ompröva ett beslut som har meddelats efter omprövning (prop. 2008/09:200 s. 578).

HFD har i ett avgörande förklarat att ett lagakraftvunnet omprövningsbeslut om återkrav av livränta hade vunnit negativ rättskraft och därför inte skulle prövas på nytt (HFD 2013 ref. 68).

HFD har också i ett senare avgörande förtydligat att den enskildes rätt till en ny prövning av en fråga om återkrav av livränta som avgjorts i ett lagakraftvunnet beslut bör bedömas på samma sätt oavsett om det skett någon omprövning av beslutet eller inte (HFD 2016 ref. 83). HFD säger att en enskild som inte i tid begär omprövning av ett beslut med följd att det vinner laga kraft förlorar sin rätt till en ny prövning av den fråga som beslutet avser (se domsnytt 2017:007).

Slutligen konstaterade HFD att bestämmelsen i 113 kap. 19 § SFB skulle sättas ur spel om den enskilde genom en ny ansökan fick rätt till en ny prövning, trots att han eller hon försuttit möjligheten att begära omprövning.

HFD:s avgöranden rörde ärenden där Försäkringskassan tagit initiativ till en prövning (återkrav). Men en konsekvens av domstolens resonemang är att principen att Försäkringskassans beslut vinner negativ rättskraft ska gälla även i ansökningsärenden.

Detta innebär att de beslut Försäkringskassan fattar som omfattas av omprövningsregeln i 113:7 SFB vinner negativ rättskraft när besvärstiden gått ut. Försäkringskassan kan alltså inte ta upp en sak som redan har prövats (se vidare nedan; Samma sakfråga eller en ny fråga). Det gäller oavsett om det är en begäran om omprövning som kommer in för sent eller om det är en ny ansökan som rör samma sakfråga. Båda ska avvisas. Det är endast om den nya ansökan avser en annan sak, som till exempel en ny tidsperiod, som ansökan kan prövas i de delar som inte prövats tidigare. Ansökan ska avvisas i de övriga delarna.

För de av Försäkringskassans beslut som inte omfattas av omprövningsregeln i 113:7 SFB är det fortsatt så att ett lagakraftvunnet beslut vinner negativ rättskraft endast om frågan har avgjorts i domstol (RÅ 2005 ref. 16, jämför även RÅ 2004 ref. 69 och RÅ 2002 ref. 61).

För att kunna avgöra när den enskilde tagit del av beslutet se vidare i avsnitt 2.4 *Rättidsprövning*.

12.2.2 Samma sakfråga eller en ny fråga

Rättsfall

RÅ 2010 ref. 1 ger exempel på hur man bedömer om det är frågan om samma sak eller inte. Avgörandet gällde två återkravsbeslut för samma tidsperiod och med delvis samma belopp. Det som skilde var att det var olika händelseförlopp som låg till grund för återkraven. Det var därför inte frågan om samma sak.

Regeringsrätten skriver: Det första beslutet baserade sig på uppgifter om att en annan person hade bott i S lägenhet under den aktuella tiden. Däremot ifrågasattes inte att S själv hade bott där och därmed inte heller att hon i och för sig varit berättigad till bostadstillägg, om än med ett lägre belopp än vad som utbetalats till henne. Till grund för det andra beslutet låg information om att S hade hyrt ut lägenheten i andra hand och att hon själv inte hade bott i den. Mot denna bakgrund ansågs hon över huvud taget inte berättigad till bostadstillägg. Om någon annan person hade bott i lägenheten och i så fall vem var utan betydelse. Av det anförda framgår att det är skilda händelseförlopp som lagts till grund för de båda besluten. Det förhållandet att besluten avser samma tidsperiod och delvis samma belopp medför ingen annan bedömning. Det nu aktuella beslutet avser således inte samma sak som rättskraftigt avgjorts genom kammarrättens dom (se domsnytt 2014:007).

Både Försäkringskassans beslut och en domstols domar vinner negativ rättskraft. Det innebär att om den enskilde tidigare har fått en sak prövad och på nytt ansöker om en ny prövning av samma fråga, så är Försäkringskassan förhindrad att göra en ny sakprövning. Försäkringskassan ska i stället avvisa yrkandet i den del som tidigare har prövats. Ett sådant beslut ska förses med en överklagandehänvisning. Se även vad som sägs om avvisningsbeslut i avsnitt 4.1 *Avvisning* och om överklagandehänvisning i avsnitt 12.1.5 *Överklagande av avvisningsbeslut grundade på allmänna principer om negativ rättskraft*.

När den enskilde lämnar in en ny ansökan som avser samma förmån, samma nivå och samma tid som en tidigare ansökan är det som utgångspunkt inte en ny sakfråga. Om den enskilde lämnar in ny bevisning, exempelvis ett nytt läkarintyg, och ansökan fortfarande gäller samma förmån, samma nivå och samma tid är utgångspunkten med andra ord att det inte är en ny fråga. Det är dock händelseförloppet som avgör om det är en ny sakfråga eller inte. Händelseförloppet påverkas av vilka omständigheter som åberopas till stöd för anspråket. Det räcker inte att konstatera att det är samma förmån, nivå och tid. Eftersom händelseförloppet påverkas av vilka omständigheter som åberopas måste även skälen för ansökan, liksom övriga omständigheter som framgår av utredningen, beaktas vid bedömningen av om det är en ny sakfråga (jämför domsnytt 2014:007). Detta framgår av RÅ 2010 ref. 1, där HFD uttryckligen fäste särskild vikt vid att omständigheterna skiljde sig åt.

12.2.3 Metodstöd – negativ rättskraft och res judicata

När en ny ansökan kommer in innan den första ansökan om samma sakfråga har avgjorts finns ingen negativ rättskraft eller res judicata.

När den enskilde kommer in med en ansökan börjar Försäkringskassan att utreda ärendet. Om den enskilde kommer in med ytterligare en ansökan med samma anspråk som tidigare, ska du kontakta den enskilde och fråga vad hon eller han har för avsikt med sin andra ansökan. Det gäller om den andra ansökan kommer in innan Försäkringskassan har hunnit meddela beslutet i det första ärendet.

I nedanstående tabell framgår det hur Försäkringskassan hanterar ytterligare ansökningar om samma förmån som i den första ansökan. Tänk dock på att även om dokumentet som kommit in heter *ansökan* kan det vara en komplettering till den ansökan som ännu inte är avgjord.

Exempel

Om det kommer in rena dubletter, där endast tidpunkten då ansökan lämnats in skiljer sig från en tidigare ansökan, ska dubbletten sparas i det första, pågående ärendet. Ange att dokumentet är en dubblett.

När en ny ansökan kommer in och den ... så ska du handlägga den första ansökan ...	
delvis gäller andra dagar eller en annan period än den första ansökan	skyndsamt och meddela beslutet. Handlägg även den andra ansökan* i den del den inte stämmer överens med den första ansökan, och meddela den enskilde beslutet. Informera i beslutet om att ansökan för övrig tid redan har prövats i det första beslutet.
enskilde uttryckligen vill ha sin sak prövad två gånger och avsikten inte är att komplettera den första ansökan	skyndsamt och meddela den enskilda beslutet. Vänta in att det första beslutet vinner laga kraft. Det tar två månader. Besluta sedan att avvisa ansökan nummer två på grund av negativ rättskraft.
är inlämnad av misstag och därför återkallas	och meddela beslutet. Avskriv den andra ansökan och meddela beslutet till den enskilde.

* Handlägg på samma sätt om det kommer in en ansökan nummer tre, fyra och så vidare.

12.3 När sakfrågan redan är överklagad till domstol – litis pendens

Litis pendens betyder att det pågår prövning av sakfrågan i domstol. Det medför att Försäkringskassan inte kan pröva samma sak, samma fråga.

Försäkringskassan ska avvisa en begäran om att pröva samma fråga, det vill säga samma sak igen, när den enskilde redan har överklagat ett beslut i frågan till domstol och överklagandet och övriga handlingar i ärendet har överlämnats till domstolen (39 § FL). Det beror på att saken redan är föremål för prövning i domstol – litis pendens.

Det gäller alltså att avgöra om det är frågan om samma sak i den nya ansökan som i den ansökan som prövas i domstol. Har det sänts in nytt material som gör att händelseförloppet är ett annat är det inte frågan om samma sak. Se RÅ 2010 ref. 1 ovan.

12.3.1 Metodstöd – när det redan pågår en prövning av frågan i domstol (litis pendens)

När det kommer in en ny ansökan till Försäkringskassan och det redan pågår ett mål i en domstol om samma eller delvis samma fråga, ska den processjuridiska enheten meddela domstolen i det fall Försäkringskassan frångår sin tidigare bedömning.

Om det finns ett pågående mål och det kommit in en ny ansökan som inte avser samma sak som prövas i domstol, kan Försäkringskassan behöva lämna information till domstolen. När Försäkringskassan i den nyss nämnda situationen beslutar att helt eller delvis bifalla den nya ansökan, är det viktigt att handläggaren informerar handläggande processjuridisk enhet om beslutet. Detta för att säkerställa att Försäkringskassan kan lämna behövlig information till domstolen.

13 Verkställighet och inhibition

13.1 Verkställighet

112 kap. 5 §

En myndighets eller en allmän förvaltningsdomstols beslut enligt denna balk ska gälla omedelbart, om inget annat föreskrivs i beslutet eller bestäms av en domstol som har att pröva beslutet.

Ett beslut (eller en dom) i ett ärende om förmåner enligt SFB gäller omedelbart om inte något annat har förordnats i beslutet eller bestämts av den domstol som prövat beslutet. Att ett beslut vunnit laga kraft är alltså inte någon förutsättning för att det ska gälla och kunna verkställas.

Ett omprövningsbeslut, dom eller ett beslut från domstolen ska verkställas skyndsamt. JO har vid flera tillfällen kritiserat Försäkringskassans hantering av verkställande av domar. Det finns därför ett behov av att påminna om kravet på skyndsamhet. Med skyndsamt menas så fort som möjligt, det vill säga utan onödig tidsspillan och så fort som saken tillåter.

JO har i ett beslut påtalat Försäkringskassans skyldighet att aktivt verka för att verkställighet sker snarast.

"Den långa handläggningstiden synes dock framför allt ha orsakats av att handläggningen inte har drivits framåt i den utsträckning som rimligen kunde förväntas. Som exempel kan nämnas att begärda kompletteringar inte har följts upp tillräckligt skyndsamt, [...]"

Till följd av att det funnits såväl brister som passivitet i hanteringen av ärendet verkställdes förvaltningsrättens dom först den 23 april 2014, d.v.s. drygt sju veckor efter det att Försäkringskassan hade fått del av den. Försäkringskassan förtjänar kritik för sin långsamma och bristfälliga hantering av verkställighetsärendet." (JO:s beslut den 18 december 2014, dnr 2401-2014)

JO har vidare uttalat att ett visst dröjsmål med verkställigheten kan godtas i väntan på beslut i inhibitionsfrågan om Försäkringskassan har framställt yrkande om detta. Detta förutsätter dock att inhibitionsyrkandet väcks snarast. I annat fall ska domen verkställas. (JO:s beslut den 11 juni 2010, dnr 4748-2009)

I vissa fall innebär verkställande av en dom att Försäkringskassan ska fatta ett beslut. JO har vid granskning av beslut om verkställighet understrukt vikten av att formulera dessa beslut tydligt. "Under den följande rubriken 'Försäkringskassans motivering' framstod det ibland som att det var Försäkringskassan som hade beslutat om den ersättning som domstolen, med ändring av kassans beslut, hade funnit den försäkrade berättigad till. ChefsJO framhöll att det ska vara lätt för mottagaren att se vad det är för ett slags beslut och att detta därför bör framgå inledningsvis. ChefsJO betonade också vikten av att ett verkställighetsbeslut formuleras på ett sådant sätt att det inte kan uppstå missförstånd om vad som har avgjorts av domstol respektive av Försäkringskassan." (JO:s inspektionsprotokoll, dnr 1705-2014)

13.2 Verkställighet av mål efter återförvisning

En enskild ska inte komma i ett sämre läge när domstolen av utredningsskäl återförvisar målet till Försäkringskassan, än om domstolen i stället hade avgjort målet i sak. Försäkringskassans prövning får alltså, enligt principen om reformatio in pejus, inte medföra någon nackdel för den enskilde i förhållande till det överklagade beslutet (jämför HFD 2013 ref 1).

Exempel

Försäkringskassan har efter utredning kommit fram till att Bertils grundläggande behov är 15 timmar och 40 minuter i veckan. Vid kommunikering om avslag kommer Bertil in med uppgifter om att förvaltningsrätten i en tidigare dom meddelat att hans behov av hjälp med kommunikation på 6 timmar i veckan är ett grundläggande behov och påpekar att dessa bör ligga i beräkningen av tiden.

Försäkringskassan bedömer dock att Bertils behov av hjälp med kommunikation inte är så omfattande att det ska ses som ett grundläggande behov. Försäkringskassan avslår Bertils ansökan om assistansersättning. Bertil begär omprövning av beslutet. Försäkringskassan ändrar inte beslutet utan vidhåller att Bertils grundläggande behov uppgår till 15 timmar och 40 minuter i veckan.

Bertil överklagar beslutet. Förvaltningsrätten finner att underlagen inte visar att Bertils behov av hjälp med kommunikering har minskat utan ska även fortsatt ses som ett grundläggande behov. Förvaltningsrätten upphäver Försäkringskassans beslut och lämnar tillbaka ärendet till Försäkringskassan för ny utredning och nytt beslut, *med beaktande av vad som framgår i förvaltningsrättens domskäl.*

När Försäkringskassan ska verkställa domen genom att göra en ny utredning ska vi utgå från den tidigare beräkningen av de grundläggande behoven. Vi ska alltså inte minska den tidigare fastställda tiden för grundläggande behov på 15 timmar och 40 minuter, utan lägga till åtminstone 6 timmar i veckan för hjälp med kommunikation.

Om vi skulle uppmärksamma att den tidigare beräkningen på 15 timmar och 40 minuter är fel, ska vi i första hand korrigera det genom att överklaga förvaltningsrättens dom. Om det behövs en korrigering ska handläggaren ta kontakt med processföraren i målet.

Om grunden för återförvisning endast är att utredningen behöver kompletteras har underinstansen självständigt att bedöma saken på grundval av tillkommande material (JO 1992/93 s. 238 och JO 2006/07 s. 429). Men det blir annorlunda om motiveringen från överinstansen innehåller en anvisning till underinstansen om hur den bör besluta i sak. Den frågan har bedömts av HFD i RÅ 79 1:95. Av domen följer att huvudregeln är att underinstansen godtar överinstansens bedömning i sakfrågan, men att det ibland kan finnas särskilda skäl att frånga överinstansens bedömning. HFD uttalade bland annat följande:

”Självfallet ligger det i instansordningens natur att underinstansen, om särskilda skäl inte talar däremot, godtar överinstansens bedömning. Ny utredning eller andra omständigheter kan dock ha tillkommit som ställer saken i annat läge. Det kan också framstå som uppenbart, att överinstansen förbisett en viktig omständighet eller gjort en felbedömning. Det är då processekonomiskt fördelaktigast att underinstansen på nytt prövar även den fråga som en gång bedömts av överinstansen. Att märka är nämligen, att part är oförhindrad att efter överklagande av underinstansens nya avgörande argumentera och förebriga ny utredning i den fråga som överinstansen redan tagit ställning till.”

Efter att ett mål har återförvisats till Försäkringskassan för ny handläggning kan det alltså i vissa speciella fall finnas skäl att frånga domstolens bedömning. Om en sådan bedömning övervägs ska kontakt tas med ansvarig processförare.

13.3 Metodstöd – verkställighet av omprövningsbeslut eller domstolsavgörande

När omprövningsenheten eller en domstol har ändrat Försäkringskassans beslut, ska omprövningsbeslutet eller domstolsavgörandet verkställas skyndsamt. Ett omprövningsbeslut eller ett domstolsavgörande kan också påverka Försäkringskassans senare beslut. Avgörandet kan även innebära att Försäkringskassan måste fatta nya beslut om andra förmåner eller i andra frågor.

13.3.1 Omprövningsenheten eller en domstol har avgjort att den enskilde har rätt till ersättning

Om det i ett omprövningsbeslut eller i en dom kommer fram att en enskild har rätt till en förmån, ska Försäkringskassan inte utreda frågan ytterligare. Om en annan förmån eller till exempel försörjningsstöd har betalats ut för samma period, ska avräkning göras för detta.

Om verkställigheten bara innebär en utbetalning kan det beslutet inte omprövas utan bara ändras med stöd av 113 kap. 3 § SFB. Om däremot verkställigheten innebär att en beräkning behöver göras före utbetalning kan den enskilde begära omprövning av beslutet.

Läs mer

Du kan läsa mer om avräkning i vägledning 2005:1 *Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar*

Om du som är handläggare ser att en förmån inte kan beviljas efter ett omprövningsbeslut eller ett domstolsavgörande, ska du omedelbart kontakta omprövningsenheten eller den processjuridiska enhet som ansvarar för ärendet eller målet. Detta om anledningen till att förmånen inte kan beviljas saknas i beslutet eller avgörandet. Avvakta med verkställigheten tills den fortsatta hanteringen är avgjord efter kontakten med omprövningsenheten eller den processjuridiska enheten.

13.3.2 En domstol fastställer något annat än att den enskilde har rätt till ersättning

Om domstolen bedömt eller avgjort något annat förhållande än att den enskilde har rätt till ersättning, måste Försäkringskassan fatta beslut om ersättning. Något annat än rätten till ersättning kan till exempel vara om den enskilde har viss nedsatt arbetsförmåga. Det är viktigt att det framgår i beslutet om ersättning vad som är domstolens avgörande och vad som är Försäkringskassans beslut. Detta eftersom en eventuell omprövning inte får omfatta domstolens avgörande.

13.3.3 Efterföljande beslut som påverkas av ändringen

När det tillförs nya uppgifter till omprövningsbeslutet eller domstolsavgörandet kan uppgifterna även påverka bedömningen i efterföljande ärenden. Efterföljande ärenden är ärenden som har beslutats före grundbeslutet ändrades.

Om bedömningen i efterföljande beslut påverkas, kan det innebära att Försäkringskassan måste pröva om dessa efterföljande beslut ska ändras. Prövning av de efterföljande besluten måste göras enligt 113 kap. 3 § punkt 2 SFB; uppenbart ofullständigt eller felaktigt underlag. Om omprövningsbeslutet eller domstolsavgörandet gäller för en viss tid, och den tiden sträcker sig förbi ett senare beslut, ska det senare beslutet inte ändras.

Exempel

Försäkringskassan har beslutat om Joakims SGI vid tre tillfällen.

1. Den 15 december 2018 beslutades att SGI:n skulle vara 300 000 kronor.
2. Den 2 mars 2019 beslutades SGI:n enligt samma SGI-uppgift som tidigare, alltså 300 000 kronor.
3. Den 19 januari 2020 beslutades att SGI:n skulle vara 350 000 kronor.

I en dom den 15 maj 2020 ändrar domstolen Joakims SGI som beslutades den 15 december 2018. Den korrekta årsinkomsten var 325 000 kronor. Eftersom efterföljande beslut den 2 mars 2019 grundats på ett uppenbart ofullständigt eller felaktigt underlag bedöms det vara oriktigt. Detta innebär att du som handläggare ska göra följande:

1. Verkställa domen, SGI från och med den 15 december 2018.
2. Ändra det beslut som fattades den 2 mars 2019 så att SGI:n även från och med det datumet är 325 000 kronor. Ändringen gör du med stöd av 113 kap. 3 § punkt 2 SFB.

Beslutet den 19 januari 2020 är riktigt och ska därför inte ändras.

Exempel

Försäkringskassan har vid fyra tillfällen prövat Elsas rätt till sjukersättning:

1. Den 1 oktober 2018 beslutades om avslag på ansökan.
2. Den 7 mars 2019 beslutades om avslag på ansökan.
3. Den 16 september 2019 beslutades om avslag på ansökan. Elsa överklagade beslutet.
4. Den 25 mars 2020 beviljades Elsa hel sjukersättning från och med januari 2020.

I en dom som meddelas den 25 augusti 2020 ändras det beslut som Försäkringskassan fattade den 16 september 2019. Elsa beviljas hel sjukersättning från och med januari 2019, vilket är tre månader innan hennes ansökan kom in till Försäkringskassan. Sjukersättningen betalas ut till och med mars 2025, det vill säga månaden före Elsa fyller 65 år. Domstolen har grundat sitt avgörande på ett nytt medicinskt underlag, och utifrån det är det sannolikt att Elsas arbetsförmåga har varit helt nedsatt på grund av sjukdom redan från och med augusti 2018.

Beslutet som meddelades den 1 oktober 2018 är oriktigt. Detta innebär att handläggaren ska göra följande:

1. Beslutet den 1 oktober 2018 ska ändras och Elsa beviljas hel sjukersättning från och med augusti 2018. Ändringen görs med stöd av 113 kap. 3 § andra punkten SFB, eftersom tidigare underlag har varit uppenbart ofullständigt.
 2. Eftersom sjukersättningen beviljas till och med månaden innan den månad när Elsa fyller 65 år, sträcker sig ändringsbeslutet förbi beslutet som meddelats den 7 mars 2019. Därför ska detta beslut inte ändras.
 3. Ändringen innebär också att beslutet den 25 mars 2020 helt saknar verkan och därför inte ska ändras.
 4. Handläggaren informerar Elsa att det är domen från och med januari 2019 som gäller.
-

13.3.4 Vem ansvarar för att verkställa omprövningsbeslut och domstolsavgöranden?

Den enhet som fattat det ursprungliga beslutet ansvarar för att verkställa ändringar i omprövningsbeslut eller domstolsavgöranden. Dessa ändringar kräver ofta ny handläggning och i förekommande fall även beslut om utbetalning. Kunskapen, erfarenheten och IT-stödet som behövs finns huvudsakligen i organisationen där grundbeslutet fattats, särskilt i frågor om beräkning. Det gäller också verkställighet av beslut eller domar som till exempel inkluderar frågor om samordning med annan förmån eller avdrag för försörjningsstöd. Omprövningsenheten ansvarar för att verkställa avgöranden som innebär att domstolen återförvisar målet för omprövning.

Om det finns tveksamheter vid tolkningen av ett omprövningsbeslut kan verkställande enhet be om förtydliganden från ansvarig omprövare och om det gäller en dom kan kontakt tas med ansvarig processförare.

13.3.5 Det finns beslut i andra förmåner som påverkas av ändringen

Den som ansvarar för att verkställa ett omprövningsbeslut eller domstolsavgörande, ansvarar också för att lämna impulser till alla övriga förmåner vars beslut påverkas av ändringen.

Ett omprövningsbeslut eller en ändringsdom kan innebära att ett tidigare beslut måste prövas på nytt.

Exempel

Försäkringskassan har avslagit Michaels ansökan om sjukpenning för 1 februari–23 mars eftersom hans arbetsförmåga inte bedömts vara nedsatt. Michael har överklagat beslutet.

Försäkringskassan har därefter avslagit Michaels ansökan om sjukpenning för perioden 24 mars–28 april, på grund av att hans SGI är 0 kronor från och med den 24 mars. Skälet för detta beslut är att han inte skyddat sin SGI efter att han fått ett beslut om avslag.

Förvaltningsrätten ändrar i sin dom Försäkringskassans beslut, bedömer att arbetsförmågan har varit nedsatt och beviljar Michael sjukpenning.

Domen medför att Försäkringskassan på eget initiativ ska pröva om beslutet om avslag för 24 mars–28 april är oriktigt, eftersom skälet till att SGI:n sänktes till 0 kronor inte längre gäller (jämför 113 kap. 3 § 2 SFB).

13.4 Beslut och domar enligt FL

Reglerna är annorlunda när det gäller domar och beslut i ärenden som inte handläggs enligt SFB utan enligt FL. När det till exempel gäller ärenden om internationell vård är det ärenden om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land. Dessa beslut fattas med stöd av

- förordning 883/2004 eller 1408/71,
- lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller
- EUF-fördraget, konventioner eller Gränssjukvårdsförordning (1962:390).

Det innebär att de inte handläggs enligt SFB utan enligt FL. Det medför att beslut i sådana ärenden inte omprövas. En dom eller ett beslut i ett sådant ärende får inte verkställas innan överklagandetiden har gått ut d.v.s. innan avgörandet vunnit laga kraft.

Vid tveksamhet angående verkställighet ska handläggaren genast kontakta processföraren.

13.5 Inhibition

Att Försäkringskassan eller en domstol har förordnat om "inhibition" betyder att Försäkringskassan eller domstolen inhiberat det vill säga ställt in verkställigheten. Man har bestämt att beslutet eller domen inte ska gälla tillsvidare.

Om Försäkringskassan har beslutat om inhibition och beslutet överklagas gäller förordnandet endast fram till dess att domstolen meddelar dom eller beslut. Uttalar sig domstolen i sitt avgörande inte särskilt i verkställighetsfrågan gäller, trots Försäkringskassans beslut, domen omedelbart och ska verkställas direkt (RÅ 2000 ref. 55).

Förordnandet om inhibition ska göras i själva beslutet och kan inte göras i efterhand. Om den enskilde i sin begäran om omprövning yrkar att ett beslut inte ska verkställas i avvaktan på att Försäkringskassan omprövar beslutet kan detta yrkande inte bifallas av Försäkringskassan. Har den enskilde framställt ett sådant yrkande är det särskilt viktigt att omprövningen görs så skyndsamt som möjligt. Oavsett om ett yrkande framställts eller inte kan Försäkringskassan i ett beslut efter omprövning förordna att beslutet efter omprövning inte ska gälla förrän det vunnit laga kraft (JO:s ämbetsberättelse 1984-85, dnr 3070-1982, s. 254).

Förvaltningsrätten kan så snart ett överklagande av Försäkringskassans beslut kommit in, besluta att Försäkringskassans beslut tills vidare inte ska gälla (inhibition). Förvaltningsrätten kan ta upp inhibitionsfrågan antingen på begäran av den som överklagar Försäkringskassans beslut eller självmant.

Även en förvaltningsdomstols dom kan inhiberas. Om till exempel Försäkringskassan överklagar en förvaltningsrättsdom till kammarrätten kan Försäkringskassan begära att domen inte ska gälla i avvaktan på kammarrättens avgörande. Försäkringskassan ska då avvakta med verkställigheten i väntan på beslut med anledning av begärd inhibition till förvaltningsdomstol (JO:s beslut 1995-08-10, dnr 3159-1994 och JO:s ämbetsberättelse 1996/97, dnr 1070-1995, s. 334).

Försäkringskassan begär inhibition bland annat i mål där Försäkringskassan anser att domstolen har kommit till ett felaktigt slut och Försäkringskassan vid en verkställighet av domen kommer att betala ut ett betydande retroaktivt belopp. Detsamma gäller om Försäkringskassan anser att domen är felaktig och ett betydande belopp skulle komma att betalas ut till den enskilde framöver. Inhibition begärs i den del av domen som Försäkringskassan anser är felaktig.

Försäkringskassan bör begära inhibition senast fem arbetsdagar efter det att domen tagits emot.

Försäkringskassan begär vanligtvis inte inhibition när Försäkringskassan överklagar en kammarrättsdom till Högsta förvaltningsdomstolen. Kammarrättsdomen ska därför i regel verkställas omgående. (Detta gäller inte i ärenden om internationell vård där Försäkringskassan avvaktar laga kraft).

Anledningen till att Försäkringskassan inte begär inhibition vid överklagande till Högsta förvaltningsdomstolen är att överklagandet görs för att få svar på en fråga som har prejudikatintresse d.v.s. en fråga där rättsläget är oklart. Den enskilde som berörs av domen ska då inte behöva vänta på sin ersättning.

14 Överklagande av Försäkringskassans beslut

14.1 Inledning

113 kap. 10 § SFB

Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut får dock inte överklagas av en enskild innan beslutet har omprövats enligt 7 §. En enskilds överklagande av ett sådant beslut innan beslutet har omprövats ska anses som en begäran om omprövning enligt nämnda paragraf.

43 § FL

Ett överklagande av ett beslut ska göras skriftligen till den högre instans som ska pröva överklagandet (överinstansen). Överklagandet ska dock ges in till den myndighet som har meddelat beslutet (beslutsmyndigheten).

I överklagandet ska den som överklagar ange vilket beslut som överklagas och på vilket sätt han eller hon vill att beslutet ska ändras.

I 3 och 4 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) finns ytterligare bestämmelser om vad ett överklagande som ska prövas av allmän förvaltningsdomstol ska innehålla.

I följande avsnitt beskrivs närmare vad som gäller i fråga om överklagande av Försäkringskassans beslut i ärenden om förmåner enligt SFB och FL.

14.2 Beslut som får överklagas

Det är inte Försäkringskassan som avgör om det finns ett beslut och om detta är överklagbart. Det är domstolens sak att avgöra detta och eventuellt avvisa överklagandet. (RÅ 2010 ref 72 och JO 2004/05 s. 373)

Beslut i ärenden om förmåner enligt SFB får överklagas i enlighet med de regler som finns i 113 kap. SFB. Det finns också särskilda regler om överklagande i andra författningar som gäller i Försäkringskassans verksamhet, till exempel 4 kap. 9 § lagen om statligt tandvårdsstöd. När det saknas särskilda regler om överklagande gäller bestämmelserna i förvaltningslagen. Vad som krävs för att ett beslut ska vara överklagbart enligt såväl SFB som allmänna principer har slagits fast av HFD i flera avgöranden.

Rättsfall

I HFD 2019 ref. 21 uttalades följande: Av fast praxis följer att endast beslut som har eller är ägnade att få en påvisbar effekt för den som berörs av beslutet tillerkänns överklagbarhet. Avgörande för om en myndighets dokumenterade ställningstagande, oavsett hur det har rubricerats, utgör ett överklagbart beslut är således vilka faktiska verkningar det får för den som berörs av det (se t.ex. HFD 2018 ref. 23 och där angivna rättsfall). Förvaltningsbeslut får regelmässigt konsekvenser i skilda avseenden och i olika utsträckning för enskilda. Emellertid måste det vara fråga om påverkan av tillräckligt kvalificerat slag för att ett beslut ska anses vara överklagbart. Det ska göras en objektiv bedömning av om ett beslut av ett visst slag typiskt sett medför att kravet på påverkan är uppfyllt. Bedömningen ska alltså inte göras utifrån konsekvenserna i det enskilda fallet.

I HFD 2019 ref. 17 ansåg HFD att en journalanteckning där Pensionsmyndigheten konstaterat att den försäkrade fått för mycket bostadstillägg, men bestämt att inte kräva tillbaka det som betalats ut felaktigt, haft faktiska verkningar och därför var överklagbart.

I HFD 2020 not. 20 ansågs Försäkringskassans beslut om godkännande av en behandlingsplan, i ett ärende om förebyggande sjukpenning, inte vara överklagbart.

Ett beslut kan överklagas även om det inte gäller en sakprövning. Det innebär att beslut som gäller avvisning eller avskrivning får överklagas. När det gäller avvisningsbeslut är huvudregeln att de ska omprövas innan de kan överklagas. Vissa avvisningsbeslut överklagas dock direkt till domstol (se avsnitt 2.1 *Beslut som kan eller inte kan omprövas* och avsnitt 12.1.5 *Överklagande av avvisningsbeslut grundade på allmänna principer om negativ rättskraft*). Beslut om avskrivning ska däremot inte omprövas, utan överklagas till domstol (se avsnitt 4.2 *Avskrivning*).

Enligt 41 § FL får även så kallade förfarandebeslut överklagas, om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Läs mer om förfarandebeslut i vägledningen 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Det finns även andra typer av beslut som inte ska omprövas utan överklagas direkt till förvaltningsrätten, exempelvis beslut enligt 113 kap. 3 § SFB (se avsnitt 2.1 *Beslut som kan eller inte kan omprövas*).

När allmänna ombudet överklagar ett beslut enligt SFB ska ärendet inte omprövas utan överlämnas till domstol.

14.3 Vem som får överklaga ett beslut

Inom den offentliga rätten och processrätten syftar begreppen *enskild* och *den enskilde* på en fysisk eller juridisk person som inte är en myndighet eller ett annat offentligt organ. Termerna används som motsats till *allmän* och *det allmänna*.

För att en enskild ska få överklaga ett beslut i ärenden om förmåner enligt SFB krävs att beslutet angår henne eller honom och att beslutet gått henne eller honom emot (42 § FL). (Se domsnytt 2014:28)

Generellt gäller vid dödsfall att dödsboet inträder i den avlidnes ställe. Ett dödsbo bör därför i regel kunna överklaga ett beslut som gäller den avlidna personen (jämför RÅ 1996 ref. 2 och FÖD 1985:34).

Allmänna ombudet får också överklaga beslut i ärende om förmåner enligt SFB såväl till den enskildes fördel som till hans eller hennes nackdel (113 kap. 12 § andra stycket SFB).

Ett överklagande får göras av ombud eller ställföreträdare.

14.3.1 Metodstöd – rutin vid överklagande

Det är inte Försäkringskassan som prövar om den som överklagar ett beslut är behörig att överklaga. Det är domstolen som avgör detta.

Försäkringskassan får endast avvisa ett överklagande om det har kommit in för sent. Om överklagandet brister i något annat avseende är det domstolens uppgift att hantera bristen.

Om den enskilde överklagat i rätt tid, ska Försäkringskassan i normalfallet inte dröja längre tid än en vecka med att överlämna överklagandet till förvaltningsrätten.

14.4 Andra frågor i samband med överklagande

Det underlättar för både processförare och domstolen om man antecknar i journalen att man har tagit hand om impulser som inte hör till överklagandet och hur man har gjort det. Det kan gälla:

- Klagomål på handläggare eller handläggning (se riktlinjerna 2011:17 *Hantering av skrivelser* och Försäkringskassans riktlinjer 2013:5 *Hantering av kundsynpunkter*).
- En begäran om utlämnande av allmän handling (se riktlinjerna 2011:7 *Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter*).
- En uppgift som kan påverka ett annat ärende. En sådan uppgift ska vidarebefordras till den enhet som handlägger det berörda ärendet.
- En uppgift som kan tolkas som en impuls till att starta ett nytt ärende, till exempel en ansökan om en förmån. En sådan uppgift ska vidarebefordras till den enhet som handlägger förmånen.

Suicidhot ska hanteras enligt *Stöddokument – Hantering av suicidhot från kund* som finns på Fia.

14.4.1 Metodstöd – den enskilde begär skadestånd

När en enskild begär skadestånd i samband med att han eller hon överklagar Försäkringskassans beslut, handläggs skadeståndsanspråket enligt Arbetsbeskrivning överklagande 1.a under aktiviteten *Hantera övriga impulser i överklagan*.

14.4.2 Metodstöd – diarieföring och bildande av akt för processföring

När ett överklagande kommer in ska ett nytt ärende skapas, och överklagandet ska registreras i enlighet med riktlinjerna 2005:5 *Riktlinjer för hantering och diarieföring av allmänna handlingar*.

Läs mer

Läs mer om detta i *Användarhandledning Omprövning och överklagande i ÄHS* samt *Arbetsbeskrivning överklagande*.

Om överklagandet kommer in över disk till ett servicekontor gäller en särskild hantering, se rutinen för post hos servicekontor.

14.5 Behörig förvaltningsrätt

När ett överklagande kommer in ska Försäkringskassan lämna över det till behörig förvaltningsrätt. Det är mycket viktigt att Försäkringskassan lämnar över överklagandet

till rätt domstol för att den enskilde inte ska behöva vänta onödigt länge på domstolens prövning av beslutet (JO beslut 7923-2017).

Tabellen nedan visar vilken förvaltningsrätt som är behörig att pröva ett överklagande. Det finns vissa undantag, vilket framgår i texten som kommer efter tabellen.

Om beslutet gäller en person som ...	så ska det överklagas till ...
är bosatt i Sverige	förvaltningsrätten i den domkrets där personen var folkbokförd den 1 november året före det år som beslutet fattades.
var bosatt i Sverige någon del av det år när beslutet fattades, men inte var folkbokförd här den 1 november året före det år som beslutet fattades	den förvaltningsrätt inom vars domkrets den kommun ligger där personen under beslutsåret först var bosatt (113 kap. 14-15 §§ SFB).
inte är bosatt i Sverige	den förvaltningsrätt inom vars domkrets grundbeslutet fattades (113 kap. 14 § andra stycket SFB).

Uttrycket "person som är bosatt i Sverige" i 113 kap. 14 § första stycket SFB omfattar även personer som är enskilda näringsidkare. Det innebär att 113 kap. 14 § första stycket SFB också gäller när det är fråga om ett beslut som är riktat till en person som bedriver enskild näringsverksamhet (även kallad enskild firma). Ett exempel på det är när det i ett ärende om statligt tandvårdsstöd fattats ett beslut som riktar sig till en tandläkare som driver enskild näringsverksamhet.

Beslut som överklagas av någon annan än en enskild person, till exempel av en arbetsgivare, ska överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det första beslutet fattades (113 kap. 14 § andra stycket SFB). Grundbeslut om utbetalning till kommun överklagas av kommunen till den domstolskrets där grundbeslutet fattades.

Beslut i ärenden om internationell vård respektive internationell tandvård omfattas inte av SFB, och överklagas därför enligt FL. Beslut om internationell vård överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm och beslut om internationell tandvård överklagas till Förvaltningsrätten i Umeå, eftersom ärendena handläggs av Försäkringskassan i Visby respektive Umeå.

14.6 Tidsfrister

Ett beslut som har fattats enligt SFB ska överklagas inom två månader. Det gäller även beslut om avvisning på grund av att begäran om omprövning kommit in för sent (113 kap. 20-21 §§ SFB).

Försäkringskassan fattar också beslut där FL:s bestämmelser om tid för överklagande gäller. Beslut om avskrivning och beslut i ärenden som inte rör förmåner enligt SFB kan överklagas inom tre veckor (44 § FL).

Om den enskilde överklagar beslutet räknas tvåmånaders- eller treveckorsfristen från den dag han eller hon fick del av beslutet. Om det allmänna ombudet överklagar beslutet räknas fristen från den dag beslutet meddelades.

Om ett överklagande har lämnats till en allmän förvaltningsdomstol ska överklagandet översändas till Försäkringskassan (6 a § FPL).

Har överklagandet lämnats in inom föreskriven tid men till fel instans anses överklagandet ha gjorts i rätt tid (6 a § FPL).

Kammarrätten i Stockholm har vidare slagit fast att ett överklagande som kommit in i tid till en helt annan myndighet men som kommit in för sent till den myndighet som meddelat beslutet ska avvisas (KRNS 6616-11).

14.6.1 Metodstöd – den enskilde begär anstånd med att överklaga

När den enskilde skriver att han eller hon begär "anstånd med att överklaga" bör Försäkringskassan ta kontakt med personen, inte bara skicka skrivelsen till domstol. Informera den enskilde om att Försäkringskassan inte kan ge ett sådant anstånd, men att det är möjligt att begära anstånd hos domstolen med att komplettera överklagandet.

14.7 Handläggning av överklagandet hos Försäkringskassan

14.7.1 Formell prövning

45 § FL

Beslutsmyndigheten prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om det har kommit in för sent ska myndigheten besluta att överklagandet inte får tas upp till prövning (avvisning).

Ett överklagande ska dock inte avvisas om

1. förseningen beror på att myndigheten inte har lämnat en korrekt underrättelse om hur man överklagar, eller
 2. överklagandet har kommit in till överinstansen inom överklagandetiden.
-

Försäkringskassan ska pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om Försäkringskassan har lämnat en oriktig hänvisning, så gäller den enbart om den är till fördel för den enskilde. Förvaltningsrätten ska göra övrig formell prövning, till exempel frågan om beslutet är överklagbart och frågan om ett ombuds behörighet.

Som framgår av 43 § FL ska ett överklagande vara skriftligt. Det räcker alltså inte att den enskilde i telefon eller på annat sätt meddelat missnöje över ett beslut. Vi bör i så fall upplysa om att ett överklagande ska vara skriftligt. Det finns däremot inget krav på att överklagandet ska vara undertecknat, vilket innebär att mejl kan användas för ett överklagande.

I lagen finns vissa formkrav som gäller för överklagandet (43 § FL och 3-4 §§ FPL). Försäkringskassan ska inte ta ställning till om formkraven är uppfyllda, utan domstolen ska göra den prövningen. Försäkringskassan behöver dock ta ställning till om en skrivelse kan vara ett överklagande av ett beslut. Generellt gäller att en skrivelse som kommer in inom överklagandetiden och som visar att den enskilde är missnöjd med ett beslut efter omprövning ska anses vara ett överklagande (jämför JO 2017/18 s. 317 angående begäran om omprövning). Tolkningen av vad som är ett överklagande bör alltså vara generös (jämför även prop. 2016/17:180 s. 334, RÅ 2002 ref. 29 och RÅ 1988 ref. 33). Det krävs därmed inte att ordet "överklaga" används.

Om det även vid en generös tolkning av skrivelsen är osäkert vad som är syftet med den, eller vilket beslut den avser, så bör vi fråga den enskilde om handlingen ska uppfattas som ett överklagande och vilket beslut hen i så fall överklagar.

Om det finns skäl att anta att ett överklagande innebär att den enskilde vill göra en ny ansökan eller tror att han eller hon genom sitt överklagande gjort en ny ansökan ligger det i Försäkringskassans serviceskyldighet att upplysa den enskilde om vilka formkrav som gäller för ansökan (6 § FL).

Frågan om ett överklagande kommit in i rätt tid görs enligt metodstödet i avsnitt 2.4.2 *Metodstöd – rättidsprövning vid omprövning* förutom att man inte får förutsätta rätt tid i de situationer när överklagandet inkommit efter två månader från beslutsdagen och det

inte finns några klara indikationer på när den enskilde tagit del av beslutet. Det är Försäkringskassan som ska visa att ett överklagande kommit in försent. Det åligger Försäkringskassan att göra en rättidsutredning och rättidsprövning innan ärendet överlämnas till domstol. När det allmänna ombudet överklagat ett beslut räknas tidsfristen från och med dagen då beslutet fattades (113 kap. 20 § SFB).

Om överklagandet kommit in för sent ska Försäkringskassan avvisa överklagandet.

Om Försäkringskassan lämnat en *felaktig* underrättelse eller helt utelämnat underrättelsen om hur man överklagar, är underrättelsen inte korrekt. Ett överklagande som kommer in för sent av den anledningen ska inte avvisas utan överlämnas till domstol (45 § andra stycket och 46 § FL).

14.7.2 Prövning av ändring av beslutet i samband med överklagande (113 kap. 3 § SFB och 39 § FL)

Försäkringskassan bör läsa överklagandet och det överklagade beslutet för att bedöma om det finns skäl att ändra beslutet enligt 113 kap. 3 § SFB (FKAR 2010:7 om omprövning och ändring enligt SFB).

Ett beslut som inte omfattas av SFB ska i samband med överklagandet i stället prövas enligt 39 § FL.

Läs mer

Beträffande prövningen vid ett överklagande, se vidare i vägledning 2018:1 *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen*.

Om beslutet ändrats enligt SFB eller enligt FL, helt eller delvis, ska ändringsbeslutet också bifogas när överklagandet och Försäkringskassans akt lämnas till förvaltningsrätten. Överklagandet anses omfatta det nya beslutet (46 § FL).

14.7.3 Överklagande av det allmänna ombudet

När det allmänna ombudet överklagar ett beslut ska beslutet inte omprövas utan i stället överlämnas till domstol. Om en oriktighet i beslutet upptäcks, ska det allmänna ombudet kontaktas direkt innan överlämnandet sker. När ärendet väl har överlämnats till domstol ska ingen prövning enligt 113 kap. 3 § SFB göras.

Om den enskilde i denna situation begärt omprövning, ska begäran anses vara ett överklagande enligt 113 kap. 9 § SFB. Rättidsprövning ska göras i detta fall, vilket innebär att Försäkringskassan ska kontrollera att överklagandet har kommit in inom två månader från den dag den klagande fick del av beslutet.

Om det allmänna ombudet återkallar sitt överklagande ska den enskildes begäran om omprövning prövas på vanligt sätt.

15 Handläggningen i förvaltningsdomstolarna

15.1 Inledning

113 kap. 10 § SFB

Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

33 § FPL

Förvaltningsrättens beslut överklagas till kammarrätten. Kammarrättens beslut överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen.

Ett beslut får överklagas av den som det angår, om det gått honom eller henne emot.

Kammarrättens beslut att meddela prövningstillstånd får inte överklagas.

Om ett överklagande eller en begäran om omprövning har avvisats på grund av att överklagandet eller begäran har kommit in för sent och rätten efter överklagande har prövat avvisningsbeslutet eller vägrat prövningstillstånd i fråga om ett sådant överklagande, får rättsens beslut inte överklagas. Lag (2013:86).

En förutsättning för att ett överklagande ska prövas av en kammarrätt eller av Högsta förvaltningsdomstolen är att prövningstillstånd meddelas.

Kammarrätten ska meddela prövningstillstånd i följande situationer:

- När det finns anledning att betvivla riktigheten av det beslut som förvaltningsrätten har kommit till (ändringsdispens).
- När det inte går att bedöma riktigheten av det beslut som förvaltningsrätten har kommit till utan att prövningstillstånd meddelas (granskningsdispens).
- När det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att sakfrågan dvs. överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatdispens).
- När det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinär dispens).

Kammarrätten får begränsa prövningstillståndet så att det endast avser en viss del av ett beslut. Det gäller när utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade beslutet.

Högsta förvaltningsdomstolen meddelar prövningstillstånd i följande situationer:

- När det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av domstolen (prejudikatdispens).
- När det finns synnerliga skäl att pröva ett ärende, till exempel om det finns grund för resning. Ett annat exempel är att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på ett grovt förbiseende eller ett grovt misstag (extraordinär dispens).

Domstolen får begränsa prövningstillståndet till att gälla en viss fråga i målet vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet. I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett begränsat prövningstillstånd får frågan om att meddela prövningstillstånd i målets övriga delar förklaras helt eller delvis vilande. I den utsträckning som prövningstillstånd inte meddelas och frågan om prövningstillstånd inte heller förklaras vilande, ska det överklagade beslutet stå fast.

Processen är vanligen skriftlig men domstolen kan förordna om muntlig förhandling eller syn på stället (9 och 23 §§ FPL).

15.2 Vem är part i målet?

Försäkringskassans beslut kan överklagas hos förvaltningsrätt av såväl den enskilde som av det allmänna ombudet.

När Försäkringskassan överlämnar den enskildes överklagande till förvaltningsrätten blir Försäkringskassan part hos förvaltningsrätten. Men det gäller inte om det allmänna ombudet överklagar samma beslut för då är det allmänna ombudet part i stället (7 a § FPL och 113 kap. 13 § SFB). När en kommun, i sin egenskap av kommun (offentlig part), överklagar ett grundbeslut är inte Försäkringskassan part i målet.

Förvaltningsrättens dom kan överklagas av såväl den enskilde som Försäkringskassan. Det gäller också kammarrättens dom.

Om den enskilde överklagar en dom och Försäkringskassan varit motpart i målet är Försäkringskassan även motpart i högre instans. Om det allmänna ombudet varit part i förvaltningsrätten så är det allmänna ombudet även part i högre instans om den enskilde överklagar vidare.

15.3 Rollen som part

Om Försäkringskassan är motpart föreläggs Försäkringskassan, om det inte anses onödigt, att svara på överklagandet (10 § FPL). Försäkringskassan ska då ange sin inställning till överklagandet. Försäkringskassan ska ange om den enskildes yrkanden medges eller bestrids (11 § FPL). Bestrids den enskildes yrkanden ska skälen anges. Ett yrkande kan också medges till viss del.

Om Försäkringskassan överklagar förvaltningsrättens dom ska Försäkringskassan ange vilken ändring av domen som yrkas och vilka omständigheter som åberopas till stöd för ändringen (4 § FPL).

I Försäkringskassans roll som part ingår att Försäkringskassan aktivt måste ta ställning till sådana nya omständigheter som åberopas av den enskilde i målet. Om den enskilde hos förvaltningsrätten åberopar ny utredning kan det finnas skäl också för Försäkringskassan att komplettera utredningen. Om den enskilde till exempel åberopar ett nytt läkarutlåtande hos förvaltningsrätten kan Försäkringskassan i vissa fall behöva hämta in yttrande av FMR.

Försäkringskassan kan överklaga en dom i mål om förmåner enligt SFB även om domen inte har gått Försäkringskassan emot. Försäkringskassan kan alltså överklaga en sådan dom även till förmån för den enskilde (113 kap. 17 § SFB). En förutsättning för att Försäkringskassan ska kunna överklaga en dom till förmån för den enskilde är att Försäkringskassan har haft partsställning i målet, jämför RÅ 2007 ref. 21 samt prop. 2003/04:152 s. 272.

Det allmänna ombudet får ge en tjänsteman vid Försäkringskassan i uppdrag att företräda ombudet vid domstolen.

15.3.1 Metodstöd – ombud

När Försäkringskassan handlägger ett överklagat beslut och den enskilde företräts av ett ombud i Försäkringskassan är det förvaltningsrättens sak att bedöma om den enskilde företräds av ombudet även i domstolen. Därför ska det inte anges något om ombud i Försäkringskassans överklagandeärende.

15.3.2 Metodstöd – hantering av handlingar som kommit in i ett överklagat ärende under pågående process i domstol

Handlingar som kommer in till Försäkringskassan och som gäller ett överklagat ärende, ska diarieföras och tillföras ärendet enligt de rutiner som gäller. Handlingarna ska skickas till den processjuridiska enhet som ansvarar för handläggningen.

Läs mer

Läs mer om detta i *Användarhandledning Omprövning och överklagande i ÄHS*. Där finns även information om hur handlingar i ett överklagat ärende ska handläggas.

Ibland behöver Försäkringskassan kontakta den enskilde för att fråga om en handling gäller ett överklagat ärende. En sådan utredning ska journalföras. Utredningen skickas tillsammans med handlingarna till den processjuridiska enheten.

Om en handling som kommer in till Försäkringskassan är adresserad till domstolen, ska den skickas vidare till rätt domstol. Handläggaren ska i en sådan situation tala om för den enskilde vart Försäkringskassan skickat handlingen (vägledning 2004:7 *Förvaltningsrätt i praktiken*).

Om den handling som kommer in kan ha betydelse för pågående eller framtida anspråk, ska den processjuridiska enheten meddela den enhet som handlägger eller som kan komma att handlägga anspråket. Om uppgifter som kan ha betydelse för andra förmånsprocesser inte skickas vidare till rätt enhet, riskerar Försäkringskassan att inte ha ett fullständigt beslutsunderlag. Detta kan leda till felaktiga beslut eller till onödiga frågor, beslut om återbetalning och överklaganden.

15.4 Metodstöd – svarstid och begäran om anstånd i domstol

Om domstolen begär att Försäkringskassan ska yttra sig inom viss tid måste vi hålla oss inom den tidsgränsen. Om det inte går måste processföraren genast begära anstånd hos domstolen (se JO dnr 1709-2013). Det gäller även om det rör sig om någon enstaka dag över tidsgränsen. Anstånd ska alltid begäras när man inte kan hålla tiden.

15.5 Muntlig förhandling

9 § FPL

Förfarandet är skriftligt.

I handläggningen får det ingå muntlig förhandling om en viss fråga när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet.

Förvaltningsrätten ska hålla muntlig förhandling om en enskild part begär det och det inte är uppenbart obehövligt.

Kammarrätten ska hålla muntlig förhandling om en enskild part begär det och det inte är obehövligt och inte heller särskilda skäl talar mot det.

Olika förutsättningar gäller för att bedöma om muntlig förhandling ska hållas i förvaltningsrätt respektive kammarrätt. När den enskilde begär muntlig förhandling i förvaltningsrätten ska domstolen hålla en sådan om det inte är uppenbart obehövligt. I kammarrätten gäller i stället att muntlig förhandling ska hållas efter begäran från den

enskilde om det inte är obehövt och inte heller särskilda skäl talar emot det (se bl.a. RÅ 2002 ref. 23).

I förarbetena utvecklas i vilka situationer det kan vara uppenbart obehövt att hålla muntlig förhandling.

Det kan vara uppenbart obehövt att hålla muntlig förhandling i mål som endast rör frågor av teknisk art eller rättsfrågor, om dessa frågor lämpligare kan belysas genom skriftväxling. Det bör dock beaktas att den enskilde genom en muntlig förhandling kan få en bättre förståelse för det kommande avgörandet. En annan situation när det kan vara uppenbart obehövt att hålla muntlig förhandling är om en sådan begärs i rent obstruktionssyfte eller för att förhålla målets handläggning. (Prop. 2017/18:279 s. 55)

Om Försäkringskassan bedömer att en muntlig förhandling skulle kunna belysa förhållandena i målet på ett bättre sätt än den skriftliga utredningen gör, bör Försäkringskassan yrka att muntlig förhandling ska hållas.

Vid en muntlig förhandling kan såväl den enskilde som Försäkringskassan anlita biträde. Den som företräder Försäkringskassan vid den muntliga förhandlingen kan alltså ta med sig exempelvis en handläggare som biträde vid förhandlingen.

Både den enskilde och Försäkringskassan kan yrka att vittnesförhör ska hållas vid förhandlingen. En sakkunnig som åberopats av part är i detta sammanhang att anse som ett vittne. När en part yrkar att vittnesförhör ska hållas ska också anges vilket förhållande som ska styrkas med förhöret (4 § FPL).

16 Processramen och ändring av talan

29 § FPL

Rättens avgörande får ej gå utöver vad som yrkas i målet. Om det föreligger särskilda skäl, får dock rätten även utan yrkande besluta till det bättre för enskild, när det kan ske utan men för motstående intresse.

30 § FPL

Rättens avgörande av mål ska grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet.

De grundläggande reglerna som styr processramen finns i 29–30 §§ FPL. Reglerna innebär i korthet att ramen för processen bestäms genom vad som yrkas i målet (29 § FPL). Domstolens avgörande får sedan som huvudregel grundas på allt material som finns tillgängligt i målet (30 § FPL). Som utgångspunkt får domstolen alltså beakta samtliga omständigheter som förekommer i målet. Av 29-30 §§ FPL framgår sammantaget att processramen bestäms av yrkandena och omständigheterna.

När ramen för domstolens prövning fastställs måste dock även instansordningsprincipen beaktas. Den innebär vissa begränsningar av huvudreglerna i 29-30 §§ FPL. Att instansordningsprincipen är central för att bestämma ramen för domstolens prövning framgår av förarbetena (se prop. 1971:30 s. 577 ff.). Det har även bekräftats i senare praxis från HFD (se exempelvis RÅ 1990 ref. 108 och RÅ 1999 ref. 63).

Det finns inga särskilda regler om ändring av talan i SFB. Det innebär att de allmänna principer som beskrivits ovan gäller i mål som avser överklagande av beslut enligt SFB.

16.1 Instansordningsprincipens betydelse för yrkandena

I förarbetena beskrivs vad instansordningsprincipen innebär när det gäller yrkandena. Där uttrycks det så att den besvärprövande instansen är bunden inte bara av de yrkanden som har fastställts där, utan även av yrkandena i underliggande instanser (prop. 1971:30 s. 580). Det innebär att parterna inte får föra en talan som vidgar det som prövats av underinstansen – den ram som gällt för underinstansens prövning. Yrkandet får alltså inte avse något mer (kvantitativ förändring) eller något annat (kvalitativ förändring) än vad som begärts i underinstansen.

16.2 Instansordningsprincipens betydelse för omständigheterna

Av 30 § FPL följer att domstolen kan beakta samtliga omständigheter i målet. Instansordningsprincipen innebär dock en begränsning av parternas möjlighet att föra fram nya omständigheter under målets handläggning. Parterna får anföra nya omständigheter under målets handläggning så länge det inte leder till att saken blir en annan än den som prövats av underinstansen (se bl.a. HFD 2013 ref. 5 och RÅ 2003 ref. 15). Saken bestäms i sin tur av händelseförloppet (se mer i avsnitt 12.2.2 *Samma sakfråga eller en ny fråga*).

16.3 Betydelsen av vilken tidpunkt prövningen utgår från

En ytterligare fråga är om domstolen vid sin prövning kan beakta sådana omständigheter som inträffat efter att Försäkringskassan fattat det överklagade beslutet, eller efter en annan tidpunkt som prövningen är knuten till. Det finns inget enhetligt svar på den här frågan, utan den måste avgöras med utgångspunkt i vad målet gäller.

När det gäller stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder är en allmän utgångspunkt att domstolens prövning avser omständigheterna vid tidpunkten för det överklagade beslutet (jämför domsnytt 2013:006). Det finns också exempel från HFD där prövningen uttryckligen knutits till denna tidpunkt (se HFD 2011 ref. 63 II och HFD 2019 ref. 69 angående sjukersättning). Dock utan närmare motivering.

Det finns även två avgöranden från HFD som gäller assistansersättning respektive personlig assistans enligt LSS. Domarna är förenliga med utgångspunkten att domstolens prövning avser omständigheterna vid tidpunkten för det överklagade beslutet. I de två domarna utvecklas dock närmare i vilka fall avsteg kan göras från den här utgångspunkten i mål om assistansersättning.

Rättsfall

I HFD 2000 ref. 11 uttalade domstolen att prövningen i första hand ska avse frågan om den försäkrade var berättigad till assistansersättning med hänsyn till de förhållanden som rådde vid tiden för anmälan. Något hinder mot att låta prövningen omfatta rätten till ersättning för tid därefter fanns inte. En förutsättning ansågs dock vara att underlaget i målet gav tillräckligt underlag för en bedömning av den period som prövningen omfattar. Det måste även beaktas att det med hänsyn till instansordningsprincipen är önskvärt att prövningen begränsas till i huvudsak samma principfrågor som varit föremål för bedömning i underinstanserna.

I RÅ 2010 ref. 17, som gällde personlig assistans enligt LSS, angav HFD att prövningen i första hand tar sikte på om den enskilde med hänsyn till de förhållanden som rådde vid tiden för det överklagade beslutet har rätt till personlig assistans. Det fanns emellertid inte något hinder mot att låta prövningen omfatta rätten till personlig assistans för tid därefter. HFD hänvisade i den delen till de uttalanden som gjorts i RÅ 2000 ref. 11.

När det gäller dagersättning är det däremot inte möjligt att tillämpa samma synsätt som vid stadigvarande förmåner och förmåner för längre perioder. Det beror på att en dagersättning vanligtvis avser en bestämd tidsperiod, som kan ha avslutats vid tidpunkten för grundbeslutet (jämför domsnytt 2012:105). Vilken utgångspunkten blir måste emellertid bedömas utifrån vilken fråga målet gäller. Ett exempel på en fråga om dagersättning som har bedömts utifrån förhållandena vid tidpunkten för omprövningsbeslutet är om det finns särskilda skäl att skjuta upp bedömningen av rätten till sjukpenning i förhållande till *normalt förekommande arbeten* (se domsnytt 2014:025). Samma princip bör gälla även vid tillämpning av de nya reglerna om *överbärande skäl*.

Det kan också finnas särskilda rättsregler som medför att prövningen ska knytas till viss tidpunkt. Ett exempel är reglerna om ersättning för vård i ett annat land inom EES, som i två mål medförde att prövningen skulle göras utifrån förhållandena vid den tidpunkt då den enskilde fick vården (se HFD 2017 ref. 63 och HFD 2019 ref. 23). Ett annat exempel är regeln att omprövning av SGI på grund av ändrade förhållanden ska gälla från och med den dag då anledning till ändringen uppkommit (se vidare Vägledning 2004:5 *Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid*, under rubriken *När har inkomst av annat förvärvsarbete förändrats?*).

Därutöver har det för vissa typer av mål utbildats särskild praxis som medför att prövningen ska knytas till en viss tidpunkt. Exempel på det är RÅ 1997 ref. 55 och RÅ 2010 ref. 31 som gäller bilstöd. HFD har där uttalat att prövningen ska göras med utgångspunkt i förhållandena vid tidpunkten för ansökan.

Sammanfattningsvis avgörs frågan om senare inträffade omständigheter kan beaktas vid domstolens prövning med utgångspunkt i vad det överklagade beslutet gäller. Vid den bedömningen har det betydelse vilken typ av förmån det är fråga om och om det

finns särskilda regler eller praxis som medför att prövningen ska knytas till en viss tidpunkt.

16.4 Ny bevisning

Det bör tydliggöras att det inte finns några hinder mot att åberopa ny bevisning i förvaltningsrätt och kammarrätt (se bl.a. HFD 2016 ref. 10 och domsnytt 2010:17, 2013:006 och 2016:006). I 37 § FPL finns däremot en särskild begränsningsregel som gäller när ny bevisning och nya omständigheter åberopas i HFD.

17 Domstolens avgörande

Rättens avgörande av saken betecknas *dom* (10 § förordningen om mål i allmänna förvaltningsdomstolar). Domstolen kan avsluta handläggningen av ett mål på annat sätt än att avgöra saken. Ett annat avgörande av ett mål än i sak kallas beslut istället för dom. Sådana beslut kan till exempel handla om att avskriva ett mål eller att avvisa ett överklagande. Det har dock ingen rättslig betydelse om avgörandet betecknats dom eller beslut, utan det viktiga är vad domstolen faktiskt har beslutat.

När domstolen avgör ett mål i sak efter överklagande, kan den besluta att avslå överklagandet, vilket innebär att det överklagade beslutet inte ändras. Domstolen kan också upphäva (och eventuellt också återförvisa) det överklagade beslutet, justera det eller ersätta det med ett helt nytt beslut. Det överklagade beslutet kan också undanröjas. Begreppet *undanröjande* brukar användas när en underinstans gjort ett processuellt fel. De begrepp som domstolarna använder i domslutet kan dock variera. I sammanhanget bör lyftas fram att HFD ansett att så länge innebörden av domstolens dom är klar och entydig måste domslutet inte innehålla särskilda termer (RÅ 2004 ref. 63).

Om laga kraft se kapitel 12 *Ny ansökan om samma sak (vid laga kraft, negativ rättskraft, res judicata, litis pendens)* och om verkställighet och inhibition se kapitel 13 *Verkställighet och inhibition*.

17.1 Skrivfel med mera

Innehåller förvaltningsrättens eller kammarrättens avgörande någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknfel eller liknande förbiseende får det rättas av domstolen (32 § FPL). Detta får ske utan någon begränsning i tid. Upptäcker Försäkringskassan något sådant fel i en dom är det lämpligt att Försäkringskassan underrättar domstolen om detta.

17.2 Återförvisning

En domstol kan besluta att visa målet ifrån sig. Ett sådant beslut innebär att målet återförvisas till en underinstans för ny handläggning. Det finns ingen särskild bestämmelse i FPL som reglerar i vilka situationer en återförvisning kan bli aktuell. Av 34 § andra stycket FPL framgår dock att beslut om att återförvisa ett mål till lägre instans kan överklagas, om beslutet innefattar avgörande av en fråga som inverkar på målets utgång. Återförvisning kan ske av olika skäl, se avsnitt 17.2.1–17.2.4.

Återförvisning måste skiljas från överlämnade av handlingarna till beslutsmyndigheten för viss åtgärd. När domstolen har avgjort målet genom en dom, men domen kräver ytterligare åtgärder från beslutsmyndighetens sida, överlämnas handlingarna till myndigheten för ytterligare åtgärder med anledning av domen. Myndigheten ska då vid verkställigheten inte på nytt pröva den fråga som domstolen avgjort, utan enbart vidta de åtgärder som följer av avgörandet. Som framgår ovan innebär ett beslut att återförvisa målet till myndigheten däremot att myndigheten ska handlägga ärendet på nytt.

Sammantaget kan skillnaden mellan återförvisning och överlämning beskrivas på följande sätt. Vid en återförvisning ska myndigheten handlägga ärendet på nytt, medan ett överlämnade för viss åtgärd inte ger utrymme för någon ny prövning av den fråga som domstolen avgjort (se HFD 2015 ref. 39).

17.2.1 Utredningsskäl

När en domstol bedömer en viss fråga kan det leda till att domstolen anser att något förhållande behöver utredas ytterligare. Målet kan då återförvisas för kompletterande utredning av ärendet (se exempelvis RÅ 2004 ref. 15).

Återförvisning av målet för kompletterande utredning skiljer sig från återförvisning av målet på grund av att underinstansen inte fullgjort sin utredningsskyldighet och därmed inte haft ett tillräckligt underlag för sitt avgörande (se exempelvis HFD 2014 ref. 50 och RÅ 2010 ref. 120). Grunden för återförvisningen är då ett förfarandefel (se avsnitt 17.2.4).

17.2.2 Instansordningsprincipen

HFD har slagit fast att ett beslut att återförvisa ett mål kan motiveras av intresset att upprätthålla instansordningen. En domstol kan bedöma att en viss fråga borde ha blivit prövad i en tidigare instans och att målet bör återförvisas för att en part inte ska gå miste om prövningen i underinstansen (se RÅ 2000 ref. 50). Målet kan med andra ord återförvisas med hänsyn till instansordningsprincipen.

En annan situation när återförvisning kan bli aktuell är när nya omständigheter förs fram i överinstansen. När en part anför nya omständigheter, som inte ändrar saken och i övrigt inryms i processramen, kan en domstol bedöma att instansordningsskäl innebär att målet bör återförvisas till underinstansen för en prövning av de nya omständigheterna där (se HFD 2013 ref. 5).

17.2.3 Prövning av ytterligare förutsättningar

En annan situation när återförvisning kan bli aktuell är när talan avser något som kräver en prövning av flera olika förutsättningar, men samtliga förutsättningar inte prövats av beslutsmyndigheten till följd av att någon av dem inte är uppfylld. Om domstolen gör en annan bedömning än underinstansen av den förutsättning som prövats, kan domstolen återförvisa målet för prövning av om övriga förutsättningar är uppfyllda (se exempelvis HFD 2011 ref. 26, jämför HFD 2013 ref. 2).

I sammanhanget bör tilläggas att en domstol är oförhindrad att tillämpa en annan (alternativ) rättslig grund för avslag än underinstansen, under förutsättning att utredningen är tillräcklig när det gäller den alternativa grunden (se FÖD 1983:28). Om det blir aktuellt att tillämpa en alternativ grund kan domstolen dock bedöma att målet behöver återförvisas till följd av något av de skäl som anges i avsnitt 17.2.1–17.2.2.

I avsnitt 13.2 *Verkställighet av mål efter återförvisning* beskrivs vilka utgångspunkter som gäller vid myndighetens nya handläggning av frågan efter återförvisning.

17.2.4 Förfarandefel

Ett mål kan också återförvisas när det förekommit processuella brister i underinstansen, så kallade förfarandefel. Rent allmänt bör gälla att en förutsättning för återförvisning är att felet har inverkat på ärendets utgång (RÅ 1997 ref. 10) och inte kan avhjälpas i överinstansen (RÅ 2003 ref. 78). I praxis har det dock gjorts olika bedömningar beroende på vilket fel det är fråga om. Exempelvis har den omständigheten att det förelegat jäv ansetts innebära att underinstansens beslut ska undanröjas (se HFD 2020 ref. 16). Samma bedömning har gjorts när det gäller bristande domförhet (se HFD 2019 ref. 70).

17.2.5 Överklagande av återförvisningsbeslut

Om förvaltningsrätten återförvisar målet till Försäkringskassan får förvaltningsrättens avgörande överklagas endast om det innebär att en fråga som inverkar på målets utgång avgjorts (34 § FPL). Om domstolen har gjort ett principiellt ställningstagande i återförvisningsbeslutet som kommer att ligga till grund för prövningen med anledning av återförvisningen, jämför det med att domstolen har avgjort en fråga som inverkar på målets utgång (jämför RÅ 2004 ref. 15, HFD 2012 not 75, domsnytt 2013:008 och HFD 2013 ref. 2, domsnytt 2013:007). Beslutet kan då överklagas.

18 Överklagande av domar och beslut

18.1 När överklagar Försäkringskassan?

Försäkringskassan överklagar alltid när det finns ett prejudikatintresse, dvs. när det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att en fråga prövas av kammarrätt eller av Högsta förvaltningsdomstolen.

Försäkringskassan överklagar bara oriktiga avgöranden från förvaltningsrätten till kammarrätten när de är klart materiellt oriktiga. Materiellt oriktiga avgöranden är de som strider mot lag, föreskrifter, klar praxis och när slutet är felaktigt till följd av klara felbedömningar.

För att överklaga till Högsta förvaltningsdomstolen räcker det alltså inte att ett avgörande är materiellt oriktigt. Det krävs också att det finns ett prejudikatintresse.

Inriktning

Vid införandet av tvåpartsprocess i de allmänna förvaltningsdomstolarna uttalades i förarbetena (prop. 1995/96:22, avsnitt 6):

Syftet med att ge förvaltningsmyndigheter rätt att överklaga förvaltningsdomstols avgörande är som redovisats i det föregående i första hand att vidga utrymmet för prejudikatbildning. En sådan reform öppnar också, som Lagrådet konstaterar i sitt yttrande, möjligheter för myndigheter att få en ändring till stånd när domstolens avgörande är materiellt oriktigt. I likhet med Lagrådet anser regeringen att det får anses vara ett allmänt intresse att materiellt oriktiga avgöranden inte blir bestående trots alltså att det i sådana fall genomgående blir fråga om ändringar till nackdel för den enskilde. Såsom Lagrådet konstaterar är det svårt att ge några närmare riktlinjer för hur myndigheterna skall välja ut de fall som bör överklagas, när myndigheten anser att ett domstolsavgörande är oriktigt om det inte finns något prejudikatintresse. Det kan förväntas att en praxis i dessa avseenden kommer att utbildas sedan reformen har varit i kraft någon tid.

Rättsavdelningen bidrar i enlighet med detta till att driva rättstillämpningen framåt genom att överklaga domar i domstolarna där utfallen kan ligga till grund för prejudikat, ställningstaganden och praxis.

18.1.1 Metodstöd – prejudikat- och praxisbildning

Överklagande till kammarrätt och till Högsta förvaltningsdomstolen ska alltid övervägas när det finns ett prejudikatintresse (det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt eller av Högsta förvaltningsdomstolen).

I sammanhanget bör regeln i 113 kap. 17 § SFB uppmärksammas. Som nämnts i avsnitt 15.3 *Rollen som part* tillåter den Försäkringskassan att föra talan även till förmån för enskild part.

Det finns i regel ett prejudikatintresse om ett avgörande av förvaltningsdomstol står i strid med Försäkringskassans föreskrifter, allmänna råd och rättsliga ställningstaganden/domsnytt. Så kan även vara fallet om avgörandet står i strid med rådande praxis utan att denna tillämpning har stöd i ett prejudikat. Ett prejudikat är ett avgörande från högsta instans.

Prejudikatintresse finns också när det gäller olösta rättsfrågor, dvs. rättsfrågor som lagstiftaren överlämnat till tillämpningen att lösa, liksom frågor som inte belysts i avgörande från högre instanser och där förvaltningsdomstolens avgörande avviker från Försäkringskassans tillämpning. Även när olika kammarrätter meddelar avgöranden

som strider mot varandra i rättstolkningsfrågor bör överklagande till högsta instans övervägas, eftersom det då kan finnas ett prejudikatintresse.

Däremot saknas det som regel skäl att överklaga ett avgörande som står i överensstämmelse med Försäkringskassans uppfattning bara för att frågan inte prövats av högsta instans. Försäkringskassan kan klaga till förmån för den enskilde i frågor som är av sådan principiell betydelse att det behövs ett avgörande i högsta instans. Det får då ske med stöd av 113 kap. 17 § SFB.

Det kan även finnas skäl att överklaga då Försäkringskassan har behov av exempel på hur ett visst lagrum ska tolkas i olika situationer.

18.1.2 Metodstöd – ändringsdispens

Försäkringskassan bör överväga att överklaga till kammarrätt när förvaltningsrättens avgörande är klart materiellt oriktigt. Det ska röra sig om att det slut som förvaltningsrätten kommit till är oriktigt. Materiellt oriktiga avgöranden är de som strider mot lag, föreskrifter, klar praxis och när slutet är felaktigt till följd av klara felbedömningar.

Många av Försäkringskassans beslut som prövas av domstol innefattar varierande mått av bedömningar. Det låter sig inte sägas att ett avgörande av förvaltningsrätt är klart materiellt oriktigt så snart det innehåller en annan bedömning än den som kom till uttryck i Försäkringskassans beslut. För att motivera ett överklagande när det gjorts olika bedömningar av Försäkringskassan och förvaltningsrätten bör det röra sig om klara felbedömningar. Är det inte möjligt att på ett tydligt och utvecklat sätt motivera varför det bör göras en annan bedömning än den som föranlett det slut som förvaltningsrätten kommit till, är avgörandet inte klart materiellt oriktigt och det saknas då oftast skäl att överklaga avgörandet.

Exempel på avgöranden som med dessa utgångspunkter vanligtvis inte bör överklagas är när det i mål om assistansersättning görs en viss justering av tidsåtgången av ett hjälpbehov, en nivåskillnad på vårdbidrag och liknande situationer. Ett annat exempel är när domstolen gjort en generösare eftergiftsbedömning som ligger inom ramen för praxis.

Ett observandum när det gäller begreppet klara felbedömningar är när ordföranden är av skiljaktig mening. Det ska alltid göras en individuell bedömning av om förvaltningsrättens avgörande ska överklagas. Överklagandet ska inte bara grundas på att ordföranden varit av skiljaktig mening.

När det är aktuellt bör Försäkringskassan begära inhibition senast fem arbetsdagar efter att domen har tagits emot.

18.1.3 Metodstöd – hantering av önskemål om överklagande från Försäkringskassans övriga organisation

Om en funktion vid Försäkringskassan framför önskemål om att ett visst domstolsavgörande bör överklagas ska först kontakt tas med aktuell processjuridisk enhet för en inledande diskussion rörande överklagandefrågan. Finns en processförare avdelad för målet ska hen kontaktas, annars ska den processjuridiska enhetens chef kontaktas.

Om processföraren eller chefen för den processjuridiska enheten bedömer att domen

- inte ska överklagas och enheten accepterar bedömningen ska ärendet avslutas
- inte ska överklagas och enheten vidhåller sin uppfattning, ska chefen för den processjuridiska enheten hänskjuta frågan till chefen för Rättsavdelningen för vidare diskussion och avgörande.

Kontakta det allmänna ombudet om ärendet gäller ett mål i vilket allmänna ombudet varit part.

18.1.4 Metodstöd – dom från förvaltningsrätt

Den processjuridiska enhetens ställningstagande kan innebära något av följande:

- att domen inte kommer att överklagas och därför ska verkställas snarast
- att Försäkringskassan kommer att överklaga domen men inte begära inhibition och att domen därför ska verkställas snarast
- att Försäkringskassan kommer att överklaga domen och begära inhibition och att enheten därför ska avvakta med verkställigheten.

Om processföraren anser att domen ska överklagas rekviderar han eller hon vid behov akten från omprövningsenheten. Det är processföraren som avgör om domen ska överklagas.

18.1.5 Metodstöd – dom från kammarrätt

Om processföraren anser att domen ska överklagas rekviderar han eller hon akten från omprövningsenheten och kontaktar aktuellt tillämparteam på Rättsavdelningen för vidare diskussion. Det är Rättsavdelningen som avgör om domen ska överklagas. Försäkringskassan begär vanligtvis inte inhibition när en kammarrättsdom överklagas till HFD.

18.1.6 Metodstöd – beslut från förvaltningsrätt eller kammarrätt

Inhibition

Förvaltningsrätten kan besluta om inhibition när den enskilde eller allmänna ombudet har begärt det i sitt överklagande. Kammarrätten kan göra det när antingen den enskilde, allmänna ombudet eller Försäkringskassan har begärt det.

Interimistiskt förordnande

Domstolen kan besluta om ett interimistiskt förordnande som ska gälla i avvaktan på att målet avgörs eller tills ett annat beslut ersätter det interimistiska beslutet.

När det gäller mål om internationell vård kommer ett sådant förordnande att gälla fram till dess att domstolens avgörande vinner laga kraft. Förordnandet kan innebära att Försäkringskassan genast ska betala ut en förmån.

Ett beslut som innehåller ett interimistiskt förordnande är överklagbart enligt vanliga regler.

18.1.7 Metodstöd – arkivering av ärenden som handlagts i pappersakt

Processföringsakter som helt eller delvis handlagts i pappersakt sparas på aktuell processjuridisk enhet tills ärendet är avgjort av domstol och lagakraftvunnet. Därefter skickas de till Försäkringskassans centralarkiv.

19 Resning och återställande av försutten tid

19.1 Resning

Om en dom eller ett omprövningsbeslut som har vunnit laga kraft är oriktigt kan avgörandet ändras genom resning.

Resning får beviljas i ett mål eller ett ärende om det på grund av något särskilt förhållande finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt (37 b § FPL).

Grunder för resning kan vara bl.a. nya omständigheter eller bevis, uppenbart lagstridig rättstillämpning eller ett grovt förfarandefel (jämför von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m., JUNO version 7C, kommentar till 37 b § FPL).

HFD beviljar resning om det lagakraftvunna avgörandet meddelats av kammarrätten. Kammarrätten beviljar resning i övriga fall (2 och 8 §§ LAFD). En begäran om resning ska inte skickas in till Försäkringskassan utan direkt till domstolen.

19.2 Återställande av försutten tid

Har den enskilde haft giltig ursäkt för att inte begära omprövning av eller överklaga ett beslut i rätt tid får tiden enligt 37 c § FPL återställas.

HFD meddelar beslut om återställande av försutten tid för överklagande till HFD. I övriga fall meddelar kammarrätten beslut om återställande av försutten tid (2 och 8 §§ LAFD). En begäran om återställande av försutten tid ska inte skickas in till Försäkringskassan utan direkt till domstolen.

19.3 Metodstöd – handläggning av ärenden om resning och återställande av försutten tid

En ansökan om resning gäller oftast en tidigare dom. Det betyder att det måste skapas ett nytt OVK-ärende för resningsmålet. Det finns redan ett processföringsärende som gäller den angripna domen i ÄHS eller i FK diariestöd. Ett ärende om resning ska därför kopplas till det tidigare ärendet, om det finns i ÄHS. Ifall tidigare ärende har diarieförts i FK diariestöd, måste en journalanteckning göras i ÄHS om detta ärendes diarienummer.

Om Försäkringskassan får möjlighet att lämna synpunkter i resningsmålet, ska detta registreras i det nya OVK-ärendet. Processföringen görs i detta ärende.

Ett beslut om att bevilja resning lämnas för kännedom till den processförare som tidigare handlagt ärendet. Beslutet ska inte skickas ut för kännedom till någon enhet. Beslutet om att bevilja resning innebär att det så småningom kommer att meddelas en ny dom i ärendet.

Beslut om avslag på begäran om resning ska inte lämnas vidare till någon.

Samma handläggning gäller för mål om återställande av försutten tid. Om domstolen beviljar ett återställande av försutten tid för en ansökan, en begäran om omprövning eller en annan tidsfrist hos Försäkringskassan, ska detta beslut lämnas vidare för verkställighet till berört verksamhetsområde på Försäkringskassan.

Källförteckning

EU-förordningar

Förordning 883/2004

Förordning 1408/71

Gränssjukvårdsförordning (1962:390)

Författningar

Socialförsäkringsbalken

Föräldrabalken

Förvaltningslagen (2017:900)

Lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i annat land inom europeiska ekonomiska samarbetsområdet

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

Lagen (1993:737) om bostadsbidrag

Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring

Lagen (1930:173) om lagstadgad tid

Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Föreskrifter

Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1977:27) om ersättning för vissa läkarutlåtanden m.m.

Förordningar

Förordningen (1975:1157) om ersättning för vissa läkarutlåtanden m.m.

Försäkringskassans allmänna råd

FKAR 2010:7 om omprövning och ändring

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande

FKRS 2021:09 Fråga om avvisning av begäran om omprövning av ett beslut som saknar korrekt omprövningshänvisning

Försäkringskassans interna administrativa styrdokument

Riktlinjer (2005:5) Riktlinjer för hantering och diarieföring av allmänna handlingar

Riktlinjer (2005:14) Kommunikeringsbrev och beslutsbrev i Försäkringskassan

Riktlinjer (2009:01) Försäkringsmedicinsk- och odontologisk kompetens i ärenden som omprövas eller överklagas, och som handläggs i ÄHS.

Riktlinjer (2010:07) Arbetet med interna styr- och stöddokument

Riktlinjer (2010:10) Samverkan mellan omprövningsverksamheten och andra verksamhetsområden i samband med omprövningsärenden

Riktlinjer (2011:7) Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter

Riktlinjer (2011:17) Hantering av skrivelser

Riktlinjer 2013:5 Hantering av kundsynpunkter

Förarbeten

Prop. 2017/18:279 Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna

Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag

Prop. 2008/09:200 Socialförsäkringsbalk

Prop. 2003/04:152 Anpassningar med anledning av en ny statlig myndighet för socialförsäkringens administration

Prop. 1995/96:22 Tvåpartsprocess m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna

Prop. 1985/86:80 om ny förvaltningslag

Prop. 1981/82:88 om åtgärder för att förbättra försäkringsdomstolarnas arbetsläge

Prop. 1977/78:20 Förslag till lag om försäkringsdomstolar

Prop. 1971:30 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar m.m.

Domar

HFD 2020 not. 20

HFD 2020 ref. 16

HFD 2019 ref. 70

HFD 2019 ref. 69

HFD 2019 ref. 23

HFD 2019 ref. 21

HFD 2019 ref. 17

HFD 2017 ref. 63

HFD 2016 ref. 83

HFD 2016 ref. 43

HFD 2016 ref. 10

HFD 2015 ref. 39

HFD 2014 ref. 50

HFD 2013 ref. 68

HFD 2013 ref. 5

HFD 2013 ref. 2

HFD 2013 ref. 1

HFD 2012 not. 75

HFD 2011 ref. 63

HFD 2011 ref. 26

RÅ 2010 ref. 120

RÅ 2010 ref. 72

RÅ 2010 ref. 31

RÅ 2010 ref. 17

RÅ 2010 ref. 1

RÅ 2007 not. 34

RÅ 2007 ref. 21

RÅ 2005 ref. 16

RÅ 2004 ref. 69

RÅ 2004 ref. 15

RÅ 2003 ref. 78

RÅ 2003 ref. 15

RÅ 2002 ref. 61

RÅ 2002 ref. 29

RÅ 2002 ref. 23

RÅ 2000 ref. 55

RÅ 2000 ref. 50

RÅ 2000 ref. 11

RÅ 1999 ref. 63

RÅ 1997 ref. 55

RÅ 1997 ref. 10

RÅ 1996 ref. 2

RÅ 1990 ref. 108

RÅ 1988 ref. 33

RÅ 79 1:95

RÅ 1973 ref. 59

Kammarrätten i Göteborgs beslut i mål nr 8986-12

Kammarrätten i Stockholms beslut i mål nr 6616-11

Kammarrätten i Jönköpings beslut i mål nr 561-11

FÖD 1986:28

FÖD 1985:34

FÖD 1983:28

Domsnytt

Domsnytt 2020:006

Domsnytt 2017:007

Domsnytt 2016:006

Domsnytt 2014:028

Domsnytt 2014:025

Domsnytt 2014:007

Domsnytt 2013:036

Domsnytt 2013:035

Domsnytt 2013:028

Domsnytt 2013:008

Domsnytt 2013:007

Domsnytt 2013:006

Domsnytt 2012:105

Domsnytt 2011:77

Domsnytt 2010:17

Justitieombudsmannen

JO-beslut, dnr 7923-2017

JO:s beslut, dnr 3833-2015

JO:s beslut, dnr 2962-2014

JO:s beslut, dnr 2401-2014

JO:s inspektionsprotokoll, dnr 1705-2014

JO:s beslut, dnr 1709-2013

JO:s beslut, dnr 4411-2011

JO:s beslut, dnr 2623-2011

JO:s beslut, dnr 4748-2009

JO:s beslut, dnr 2898-2009

JO:s beslut, dnr 3159-1994

JO:s ämbetsberättelse 2017/18 s. 317 (dnr 3833-2015)

JO:s ämbetsberättelse 2006/07 s. 429 (dnr 4181-2005)

JO:s ämbetsberättelse 2004/05 s. 373 (dnr 1230-2003)

JO:s ämbetsberättelse 1996/97 s. 334 (dnr 1070-1995)

JO:s ämbetsberättelse 1992/93 s. 238 (dnr 3492-1990)

JO:s ämbetsberättelse 1984/85 s. 254 (dnr 3070-1982)

Vägledningar

Vägledning 2018:1 Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen

Vägledning 2004:7 Förvaltningsrätt i praktiken

Vägledning 2004:5 Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid

Övrigt

von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m., JUNO version 7C, kommentar till 37 b § FPL